röda rummet

radikal kvartalstidskrift nummer 2/2004 • Pris 20:-

Dolda motiv

• NAIV NATIONALISM • KONSTRUERAD ANTISEMITISM • ETISK KAPITALISM •

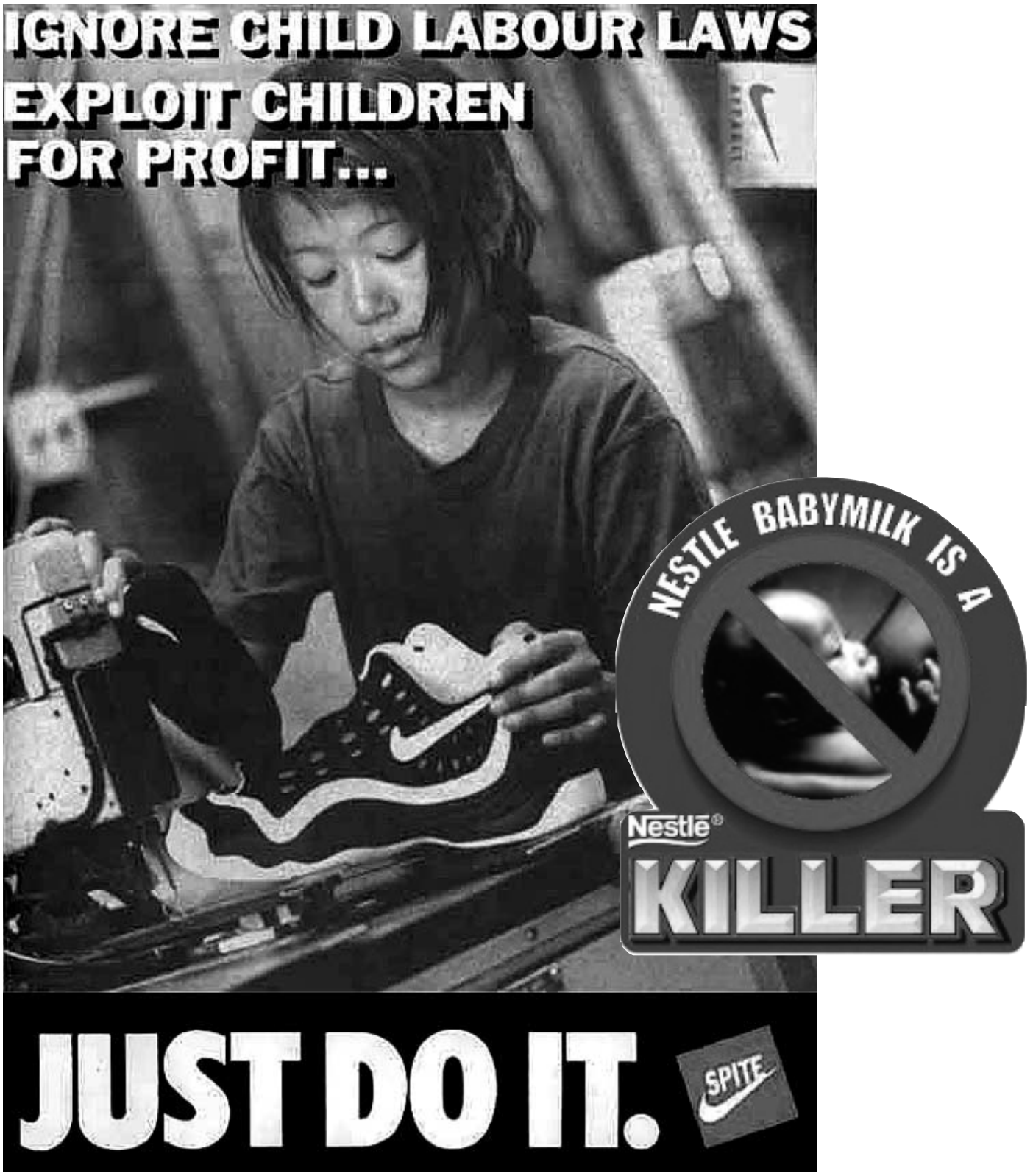

http://www.subvertice,org

Efter protesterna i Seattle 1999 har den globala rättviserörelsen vuxit i styrka. I dess kölvatten ökar antalet storföretag som satsar på ”etik” och ”mänskliga rättigheter” – inte sällan i allians med vissa etablerade folkrörelseorganisationer. ”Förtroendet för näringslivet är en angelägenhet för alla” hävdar Amnesty Business Group, som också deltog på senaste World Social Forum i Mumbai. Jon Weman har tittat närmare på de ”nya ansvarsfulla” företagens ideologi – men även kikat under den välborstade mattan; på den verklighet som sopas undan.

DRÖMMEN
OM DET GODA FÖRETAGET
– etik, kapitalism och återvändsgränder.

Corporate Social Responsibility, CSR, också känt som Corporate Citizenship eller ”företagens samhällsansvar” är ett begrepp på modet. FN driver det stort upplagda projektet ”Global Compact” i samarbete med en rad transnationella bolag. En hel liten värld av konsulter, NGO:s, frontorganisationer för diverse näringslivsgrupper, enskilda intellektuella och statliga projekt har vuxit upp kring fenomenet. Utvecklingen har accelererat ytterligare efter Seattledemonstrationerna 1999 och den åtföljande globaliseringsdebatten. Man skulle kunna se det som en del av globaliseringsrörelsens ”skuggrörelse” – organisationer och individer som gör karriär på att presentera en nedtonad och mer polerad version av framgångsrika folkrörelsers budskap. Hur ser ideologin ut som inspirerar de ”nya ansvarsfulla” företagen – och hur blir det i praktiken?

Här i Sverige blev succéboken *Den Vise VD:n*, av Karl-Erik Edris, något av en föregångare. Enligt honom kommer framtidens företagsledare bli de som ställer sig frågan “Vilken värld är mitt företag med om att skapa?” I en presentation av Edris i tidningen *Etik och Affärer* heter det: ”…Det är bråttom att rädda vår misskötta värld. Hoppet finner han i det nya ansvarsmedvetandet, Corporate Citizenship, som sprider sig bland företagen.” Hur resonerar han?

– Det som ger mig hopp är att det finns ett krismedvetande som börjar komma upp till ytan idag. Jag talar med framgångsrika direktörer och märker att de är trötta, de ställer sig frågan vart är vår värld egentligen på väg. När IT-bubblan sprack tog det hårt på deras framtidstro. De känner missnöjet som ökar, att världen håller på att bli ostyrbar. De skräms av ”kriget mot Terrorismen”, förklarar Karl-Erik Edris.

– Samtidigt ser man hur dessa företagsledare liksom spricker. Ena delen är ”farfar”, kan vi säga, ofta en vettig människa som funderar över vilken framtid han lämnar till barnbarnen. Andra delen är ”farbror Krass”, som tjänar det system han ingår i oavsett konsekvenserna. Man kan inte komma ifrån att det fortfarande brukar vara farbror Krass som vinner i slutändan. De spelar med i systemet som det är och etiken blir PR-effekter.

Edris är inspirerad av tänkare som David Korten och anser att det är nödvändigt med en ny ekonomisk världsordning, med bland annat ”förändrade associationsformer” som skulle kunna ersätta dagens företagsstruktur; ”någon slags modern kooperation”. Hans historiesyn är samtidigt starkt idealistisk (i marxistisk betydelse), han analyserar både vår nuvarande och andra tidsepoker i termer av den ”bärande vision som civilisationen bygger på”. I hans tolkning är exempelvis det grundläggande motivet bakom USA:s krig (som han motsätter sig) inte oljeintressen, snarare att landet tror sig vara Guds utvalda förkämpe på jorden. Samhällsutvecklingen blir ett resultat inte av sociala krafters kolliderande intressen, utan av förändringar i någon slags kollektivt medvetande.

Går det då verkligen att förändra strukturer genom att försöka övertyga de som har makten i dem? Är inte strukturerna starkare än de enskilda individerna? Funderingarna går tillbaka till Edris.

– Tja, det är frågan. Systemförändring är helt enkelt svårt. Var och en försöker vi så gott det går. Det här är mitt sätt. Det är klart att man också kan hoppas på revolutionära förändringar, men det har ju inte brukat bli så bra i praktiken.

Bland de kunder som på senaste tiden anlitat honom som föredragshållare återfinns bagerikedjan Cerealia. Det återstår väl att se om det leder till någon förändring av företagets hittills hårdföra attityd gentemot fackklubben på Stockholmsbagarn.

VÅTMARKER OCH FÅGELSKÅDNING

Liknande tankegångar som hos Edris hittar man hos den gröna ideologen och debattören Dennis Pamlin, som bland annat författat en studie i ämnet CSR åt *Världsnaturfonden*. Han graderar dagens företag på en etisk skala från ett till fem, där majoriteten hamnar i mitten med några få ”skurkföretag” på botten och ett fåtal ”föregångare” i toppen. Hur bedömningen gjorts är oklart. Pamlin anser sig inte kunna ge exempel på fallstudier gjorda på goda förebilder utan konstaterar bara att det inom de flesta storföretag ”finns en massa positiva saker, men också saker som är mindre uppmuntrande”.

På frågan om etik egentligen kan ha något utrymmei den kapitalistiska konkurrensen svarar han:

– Om det gäller kapitalismen i vid mening – inte bara att någon kan äga produktionsmedel – och man med kapitalistiskt system menar egoism och roffarmentalitet så är svaret nej. Men hur företagen fungerar bestäms av hur vi är som människor som arbetare, ägare och konsumenter och som medborgare som sätter upp spelreglerna på marknaden.

Pamlin ställer förhoppningar till informationsteknologins möjligheter, som exempelvis skulle kunna göra ”flygbolagen till mötesbolag, biltillverkare till kommunikationsföretag, medmera”. Och företagen måste överge tanken på evig tillväxt och gå ”från maximering till optimering” – men ännu en gång förblir svaret på frågan om inte detta går tvärs emot själva kapitalismens inneboende logik obesvarad.

Han varnar trots allt för ”oseriösa och cyniska” projekt inom området och påpekar att det inte bara gäller näringslivet utan också NGO:s som jagar finansiering. Man kan då undra hur Pamlin bedömer sin egen uppdragsgivare,

EN ARTIKEL AV JON WEMAN

Artikelförfattaren är frilansjournalist och skriver för bland annat Aftonbladet/Kultur och Arbetaren.

Världsnaturfonden. Ett av deras många samarbeten med näringslivet är företagsklubbar, ”Corporate Alliances” i en rad länder, däribland i Kina. Under rubriken ”Nokia gör sina anställda i Kina grönare” berättas närmare om företagets samarbete med WWF. Man har hållit en serie workshops på temat ”Connect to Protect” (uppenbarligen efter Nokias reklamslogan, ”Connecting People”) där det förklarats ”hur miljön påverkar Nokias vinster och framtida konkurrenskraft”. Dessutom har en grupp anställda åkt ut till den största våtmarken i Beijing-området, ”satt upp informationsskyltar, planterat träd och ägnat sig åt lite fågelskådning”.

Den kinesiska tillverkningen av elektronik är en kontroversiell bransch inte bara vad gäller slaveriliknande arbetsförhållanden på fabrikerna utan också ekologiskt, bland annat därför att den förbrukar stora mängder färskvatten vilket det råder brist på i norra Kina. Möjligheterna till oberoende kontroll av företagens verksamhet är under den nuvarande diktaturen praktiskt taget obefintliga, och i informationen från WWF finns det heller ingen antydan om att någon sådan skulle gjorts. I den situationen kan Nokia kvalificera sig som någon slags godkänd partner till den kända miljöorganisationen, genom att de har varit och tittat på fåglar tillsammans.

ALLIANSER MED STORFÖRETAGEN

Även i Sverige har många NGO:s börjat alliera sig med storföretagen. Svenska Naturskyddsföreningen ”storsatsar” på sina relationer med näringslivet, eftersom ”politiken har tappat betydelse och blivit trögare och mer urvattnad”, som generalsekreteraren Svante Axelsson förklarade under en konferens i Stockholm, och ”på den frivilliga arenan finns större kraft om man spelar rätt”.

Tre exempel på organisationer som tagit upp etikidén från olika vinklar är regeringens Globalt Ansvar, svenska Amnestys Business Group och granskarprojektet Swedwatch.

Globalt Ansvar (GA) är svenska utrikesdepartementets motsvarighet till Global Compact, och målet är att ”svenska företag skall bli ambassadörer för mänskliga rättigheter, drägliga ekonomiska och sociala förhållanden samt en god miljö”. Organisationen har åstadkommit ett imponerande antal seminarier och föredrag på allt från svenska högskolor till internationella konferenser. Däremot är det extremt svårt att hitta seriösa undersökningar av hur det svenska näringslivets praktik faktiskt ser ut – men så står det också i organisationens reflektioner över verksamheten att ”företag måste få pröva sig fram och begå misstag utan att hängas ut i media”.

Amnesty Business Group (ABG), som senast presenterade sina tankar på World Social Forum i Mumbai, vill garantera att ”inga mänskliga rättigheter kränks i världen på grund av svenska företags okunskap eller ovilja”. Verksamheten finansieras med avgifter från företag som ingår i ett ”Business Forum”. Den största delen av styrelsen och övriga inblandade har hämtats från näringslivet, bland annat från Ericsson och Statoil. Projektledaren Filipa Bergin kommer närmast från branschförbundet Textilimportörerna, en intressant övergång med tanke på att de i sitt nyhetsbrev propagerat för att deras medlemmar ”inte skall försöka spela Moder Theresa” och uttalat sig mot att koppla handelsavtal med Kina till mänskliga rättigheter. Den huvudsakliga arbetsmetoden för Amnesty Business Group är att ”utbilda och påverka” företagen.

Båda dessa grupper vänder sig med sina resonemang nästan uteslutande till en näringslivspublik och utgår från företagens perspektiv. Två argument återkommer: dels att etik helt enkelt är en lönsam affär eftersom dagens konsumenter är medvetna, dels att företagen måste göra något för att möta en alltmer negativ folkopinion. Fast begreppet CSR fanns före 1999 är det i och med Seattledemonstrationerna och den efterföljande globaliseringsdebatten som utvecklingen tagit fart och företeelsen blivit populär på allvar.

”Huliganerna” i Göteborg och Seattle ”reflekterar känslor som finns i samhället över hela världen” varnade Leif Pagrotsky i ett tal på Studieförbundet Näringsliv och Samhälles konferens 2001, där han presenterade Globalt Ansvar. I en debattartikel i Svenska Dagbladet förklarar Amnesty Business Group:s ordförande Lars A Ståhlberg tillsammans med Hanna Roberts från moderorganisationen att ”förtroendet för näringslivet är en angelägenhet för alla” och att ”de multinationella företagens stärkta makt till följd av ökad frihandel, avregleringar och privatiseringar leder till krav på ökat ansvarstagande”.

Möjligheten att etiken skulle kunna komma i konflikt med företagens intresse tycks inte existera. Ingen ställer heller frågan om “de multinationella företagens ökade makt” skulle kunna ses som ett problem i sig.

MÖRDADE DAMMOTSTÅNDARE

Det är lärorikt att studera vilka företag som engagerat sig i dessa två projekt. Sweco och Vattenfall i Globalt Ansvar och Skanska i Amnesty Business Group är bägge stora aktörer i den betydelsefulla svenska dammbyggarindustrin, vars globala verksamhet milt uttryckt är kontroversiell; vid bolagsstämman 1998 konfronterade till exempel aktivister från den colombianska indianbefolkningen Skanska med en lista på mördade dammotståndare. När uppgifter kom ut om att H&M, som är med i bägge samarbetena, producerar kläder under slaveriliknande förhållanden i Vietnam, försökte företaget med hårdhänta metoder tysta ned historien. Den världsomspännande konsultkedjan Price WaterhouseCoopers i ABG utför PR-arbete åt

diktaturen i Uzbekistan och avslöjades år 2000 med slappa och korrupta inspektioner av – företags respekt för mänskliga rättigheter i U-länder.

Skandia och Skanska skickar inte bara representanter till etikseminarier utan också till lobbygrupper som World Business Council for Sustainable Development, som systematiskt försökt urholka internationella avtal från Kyotoprotokollet till miljödeklarationen från Johannesburgtoppmötet. H&M och ICA deltar via Svensk Handel i Trans Atlantic Business Dialogue, vars viktigaste mål är att reducera europeisk och amerikansk konsument- och miljöskyddslagstiftning ned till minsta gemensamma nämnare, och som under 2002 skapade en arbetsgrupp för att underlätta internationell vapenhandel.

Swedwatch, ett samarbete mellan frivilligorganisationer såsom Fair Trade Center och Lutherhjälpen, har en tuffare attityd; gruppen granskar kritiskt enskilda svenska företags uppträdande i u-länder och dess information riktar sig till svenska folket, som antas kunna utöva påtryckningar i egenskap av ”konsumenter, anställda och aktieägare”.

När Swedwatch skapades fanns ambitionen att ”avvisa konsultuppdrag samt tacka nej till sponsring och annonser.” Men organisationens nyhetsbrev kostar 15.000 kronor om året för företag och listan på prenumeranter är ”ingen offentlig uppgift som vi kan lämna ut”, trots att det i praktiken handlar om bidragsgivare. Huvuddelen av finansieringen kommer dock från staten via SIDA.

Swedwatch har gjort flera betydelsefulla avslöjanden, men man kan fundera över tolkningen av de problem de uppdagar. I sin plattform hoppas organisationen att de enskilda undersökningarna kan “bidra till en djupare debatt om företagens ansvar”. Problemet tycks ligga enbart i den bristande etiken hos gruvbolaget som förgiftat ett vattendrag eller massaföretaget som skövlat regnskog, och inte i det ekonomiska system som gett dem möjligheten att göra det. Tvärtom försäkrar man med en vagt globaliseringspositiv formulering att ”handel och investeringar är extremt viktiga för u-ländernas utveckling”.

EN KRONA EN RÖST

Entusiasmen för ansvarsfullt företagande motsvaras inte av några imponerande konkreta resultat. FN-institutet UNRISD konstaterade till exempel efter en stor undersökning av etiska initiativ att dessa ”ofta slutar med brytande av de egna reglerna, dubbla standarder, otillräckliga standarder eller mål, och skönmålning”, något som också bekräftas av andra studier och exemplifieras av Global Compact. Två år efter att projektet lanserats kunde Corporate Watch avslöja att nio av de största medlemsföretagen begått grova och omfattande brott mot principerna i samarbetet. Global Compact blev helt enkelt, enligt Corpwatch, ”ett idealiskt PR-projekt” för de inblandade bolagen.

De största och mest omskrivna kampanjerna för att förbättra enskilda företags beteende, mot Nike och Nestlé, har resulterat i en imponerande mängd uppförandekoder, dialoger och kommissioner, men däremot endast lett till begränsade eller rentav marginella förändringar i företagens agerande. Bröstmjölksersättning marknadsförs fortfarande till nyblivna mödrar och Nikes skor tillverkas fortfarande av arbetare utan fackliga rättigheter.

I en tid när globaliseringsrörelsen funderar över vart den är på väg representerar Corporate Social Responsibility den definitiva återvändsgränden, där frågorna sugits upp i samhällets topp bland officiella institutioner och professionaliserade NGO:s, och medborgarnas roll reducerats till att shoppa med en etiklista i handen enligt principen en krona en röst. Där diskussionen reducerats till en fråga om ”ansvar” snarare än om det ekonomiska och politiska systemet. Problemet sammanfattas av tidskriften *The New Internationalist*: ”Debatten om etik missar den grundläggande poängen: vill vi att de mäktiga skall avgöra för oss hur vi skall organisera vår ekonomi? Med andra ord, vill vi be om att storföretagen skall vara välvilliga, eller vill vi vara fria?”.

En del organisationer som tappat tron på CSR och det etiska företagandet håller i stället fram ”Corporate Acountability”, alltså bindande internationell lagstiftning, som ett alternativ. Grupper som Corpwatch eller Corporate Europé Observatory (CEO) har en uppkäftig stil och har många gånger stått för värdefulla kartläggningar och studier. De håller sig borta från tvivelaktiga finansieringskällor och kritiserar hårt storföretagens lobbying; varför deras ärliga uppsåt inte kan ifrågasättas. Naturligtvis vore ett bindande regelsystem för multinationella företag bättre än inga regler alls, men det finns skäl att fundera över projektets begränsningar och fråga sig om det verkligen bör vara ett centralt krav att kämpa för.

För det första utgör ett internationellt regelverk – ur socialistisk synvikel – en slags klasskompromiss: det sätter upp en ram inom vilken det är acceptabelt att “de mäktiga avgör för oss hur vi skall organisera vår ekonomi”. För det andra flyttar det den sociala kampen till en arena som är företagens, regeringarnas och de professionella NGO:ernas hemmaplan men som är främmande terräng för genuina gräsrotsorganisationer.

Hur och av vem skulle en sådan lagstiftning formuleras, bedömas och upprätthållas? Tidigare internationella konventioner som Kyotoavtalet har genom lobbying och kohandel urvattnats, fyllts med gummiparagrafer, kryphål och dubbeltydiga formuleringar. Vad finns det för skäl att tro att en internationell företagslagstiftning inte skulle sluta på samma sätt?

Svaret på de multinationella företagens ökande makt kan inte i första hand vara en uppifrån konstruerad, byråkratisk, institutionaliserad motmakt – och det gäller egentligen alla projekt som föreslår ”förändrade spelregler” i olika former. Svaret måste snarare vara att underifrån bygga upp en global motmakt av kämpande folkrörelser. ■

kära läsare

Detta nummer av Röda rummet lägger speciell tonvikt på att försöka se det som sker i vad som synes ske. Se verkligheten bakom företagsvärldens nymornade intresse för socialt och miljömässigt ansvar. Lyssna till de dolda implikationerna i debatten om slöjan. Demaskera den politiska teater i vilken ockupanter förvandlas till offer.

Insikten om att det existerar en förhärskande samhällsideologi – ett, i den marxistiska betydelsen av begreppet, system av falskt medvetande som reproduceras i medborgarnas föreställningsvärd – är en insikt som man inte en gång för alla kan tillägna sig och sedan använda sig av (tänk om det vore så lätt!).

För ideologins slöja är inte enkel och avklädbar utan ett oupphörligen skiftande sken. Dimridåerna måste ständigt skingras över olika områden i samhällslivet, genom en intellektuell process som också innefattar moment av självgranskning. Som Samuel Edquist skriver i sin artikel apropå nationalistisk yra:

”Istället krävs mer reflektion kring vilka subtila ideologiska processer som skapar och omskapar de nationella identiteterna. Vad är det som gjort att jag – trots att intellektet säger att jag nog inte borde – genuint hoppas att rika Sverige ska besegra fattiga Bulgarien i fotbolls-EM?”

Även i fortsättningen ser vi i Röda rummet-redaktionen som vår kanske viktigaste uppgift att gräva under det samhälleliga ytlagret, under de propagandabilder som den förhärskande samhällsideologin ständigt undfägnar oss med.

I det sammanhanget föresätter vi oss att inte rygga inför frågeställningar som inte är comme-il-faut i det svenska offentliga samtalet. Vi har exempelvis funderat på teman som:

Behövs chefer?

Kan självmordbombning försvaras?

Varför är statliga monopol bra?

Bör fängelserna rivas?

Ja, det är mycket som vi på vårt begränsade utrymme vill analysera och kommentera - en myriad av samhällets sjukdomar. Men först vill vi från redaktionen önska dig, kära läsare, en härlig sommar med det nummer som du nu håller i din hand

/Hälsningar redaktionen

DEN AVSLÖJANDE DEBATTEN

Debatten om att förbjuda slöjan är något helt annat än ett samhälles försök att hantera de svårigheter som uppstår då kulturer kolliderar. Bakom den rationella argumentationen finns en röra av politiska krafter som är beredda att använda metoder vilka öppnar för samhällslösningar liknande fascismens. Att slöjans sociala betydelse och funktion är skiftande och mångtydig – ett patriarkalt förtryckarinstrument och en frizon i ett sexualiserat offentligt rum – är inte relevant i debatten så länge inskränkningar i de medborgerliga rättigheterna förs fram som alternativ. Den villkorslösa rätten att välja sin klädsel är oantastlig i en demokrati. Det hävdar Reza Chitsaz i denna analys av argumenten och bevekelsegrunderna i slöjdebatten.

Debatten om ett slöjförbud har på nytt tagit fart i Sverige. Men det finns en viktig skillnad mot den debatt som fördes för några år sedan. Då skedde det efter att flera hedersmord uppmärksammats i media. Det var Irans Arbetarkommunistiska parti (IAKP) och olika föreningar knutna till detta parti, som exempelvis Internationella Kvinnokampanjen som gick i bräschen. Det var öppet antimuslimska invandrarorganisationer som krävde ett totalförbud. Från början gällde kravet alla muslimer, såväl vuxna som barn. Allt eftersom olika kvinnoorganisationer och progressiva grupperingar protesterade mot förslaget, modifierades kravet till att enbart gälla alla flickor under 16 år. I Malmö motionerade det invandrafientliga Skånes väl, under Carl P. Herslow (ett parti som propagerar för rivande av moskéer), i kommunfullmäktige om förbud för muslimska kläder. Den svenska debatten återkom efter att liknande förslag diskuterats i Turkiet och Frankrike. Idag har man förbjudit slöjan i franska skolor och nu förs kravet (att slöjan ska förbjudas för flickor under 16 år) åter fram i Sverige, men här gäller det inte bara skolan utan generellt i hela samhället. Förutom Iranska Arbetarkommunistiska partiet är det idag ett etablerat liberalt parti, folkpartiet, som lyfter fram samma krav. (Det är medlemmar med invandrarbakgrund som fört fram förslaget och fastän folkpartiet inte officiellt ställt sig bakom ger det signaler till en främlingsfientlig opinion om vad partiet är berett att stödja.) Folkpartiets agerande visar på att situationen idag är annorlunda än för bara några år sedan. Efter elfte september har islamofobin etablerats som en förhärskande uppfattning i väst. Det är numera legitimt, och således inte särskilt förvånande, att man även inom ett etablerat parti öppet går ut med krav som är uppenbart diskriminerande och främlingsfientliga. I följande artikel ska jag skärskåda förbudsivrarnas argumentation och visa att deras förslag har vittgående konsekvenser för hela samhället.

Ett förbud mot slöjan är en handling som direkt står i konflikt mot principen om grundläggande medborgerliga rättigheter, det vill säga principer som i huvudsak reglerar medborgarnas rättigheter gentemot staten. Idag är det endast anakronistiska diktaturer, såsom den islamistiska staten i Iran eller talibanerna i Afghanistan som förnekar de grundläggande rättigheterna, till vilka rätten att fritt välja sin klädsel hör. Det är därför de grupper, som under de senaste åren fört fram kravet på ett förbud mot slöjan, inte officiellt förnekar rätten att klä sig som man vill.

bild: Ramesh Kalkur

untitled 1996

I Turkiet legitimeras ett slöjförbud för flickor på högskolor som ett försvar av landets medborgerliga rättigheter, och i Frankrike formulerades förbudet för några år sedan på ett sådant sätt att det inte skulle stå i direkt motsättning till grunlagens medborgerliga rättigheter. Även i dess extrema form, det vill säga ett allmänt förbud mot slöja för barn (och hittills är det enbart IAKP och medlemmar i folkpartiet som föreslagit det) förnekar man officiellt inte rätten att klä sig som man vill, utan man motiverar förbudet som ett försvar av barnens rättigheter. Respekten för dessa grundläggande rättigheter är alltså inte ifrågasatt, inte ens av dem som kräver ett för-

EN ARTIKEL AV REZA CHITSAZ

Artikelförfattaren studerar vetenskapsteori och är aktiv i bland annat Nätverket ingen människa är illegal

bud, utan debatten har hittills handlat om relationen mellan olika medborgerliga rättigheters verkningsområden och deras interna relationer. Visserligen ska staten respektera och försvara de grundläggande rättigheternas villkorslöst, men dessa rättigheter definierar inte enbart förhållandet mellan medborgarna och staten, utan även förhållandet medborgarna emellan och relationen mellan medborgarnas privata och allmänna rättigheter.

En gränslös utvidgning av en del av medborgerliga rättigheter kan inskränka andra. Var går till exempel gränsen mellan yttrandefrihet och förtal? Eller ska etniska, kulturella och religiösa rättigheter kunna utvidgas så att de omfattar könsstympning eller polygami för män?

Diskussionen handlar alltså inte om grundläggande rättigheters vara eller icke vara, utan om relationen mellan dessa rättigheters olika delar och deras praktiska tillämpning. Så, även om de grundläggande rättigheternas villkorslöshet inte är diskutabel, gäller detta inte relationen mellan olika rättigheter och deras praktiska tillämpning. Det är också genom att föra denna diskussion i samklang med medborgarnas kamp för rättigheter som arbetarklassen historiskt kunnat utvidga civilsamhällets självständighet gentemot staten. Men det är också genom att angripa de områden där olika rättigheter glider in i varandra som diktaturer av olika slag försöker inskränka både de individuella rättigheterna och den politiska demokratin, och därigenom öka statens makt gentemot civila samhället.

Därför är det viktigt att i diskussionen om ett slöjförbud kritiskt granska motståndarsidans argument – dess innehåll, mål och konsekvenser – för att se om målet är att stärka statens despotism och ett ifrågasättande av princi-

pen om de grundläggande rättigheternas villkorslöshet, eller om det är en utökning av de individuella rättigheterna och den politiska demokratin. Även om förbudsförespråkarna använder sig av argument såsom ”barnens-” och ”kvinnors rättigheter” kan dessa vara dimridåer för att dölja ambitionen att minska medborgarnas rättigheter och inskränka demokratin.

Alla som idag förespråkar ett slöjförbud – såväl i Turkiet, Frankrike som Sverige – söker bekämpa islamismen genom att med hjälp av statsmakten inskränka rättigheterna hos den massrörelse som felaktigt ser islamismen som lösningen på sitt elände och som därmed utgör dess sociala bas. Denna politik koncentrerar sig på en inskränkning av dessa människors medborgerliga rättigheter och lämnar de stater och ideologiapparater – såsom Islamiska Republiken i Iran och olika islamistiska grupperingar från Mellanöstern och Nordafrika – som ligger bakom oberörda. Låt oss granska de argument som man använder för att rättfärdiga ett slöjförbud.

SLÖJANS SOCIALA BETYDELSE

Alla som på ett radikalt sätt bekämpar patriarkatet är överens om att slöjan står för en traditionell och kvinnodiskriminerande värdering. Förbudsanhängarna – såväl för barn som för vuxna – påpekar gång efter annan att slöjan inte enbart är ett klädesplagg. Argumentet att slöjan ska förbjudas på grund av dess sociala betydelse och negativa konsekvenser utgör i själva verket det nav kring vilket alla som är för ett förbud samlas.

Det är också detta argument man använder när man beskyller dem som är mot ett förbud för att stödja slöjan som institution. Men det är just här det brister. För rätten att klä sig som man vill är – precis som andra grundläggande rättigheter – inte beroende av en progressiv användning av rättigheterna ifråga. Det är just därför dessa rättigheter är villkorslösa rättigheter. Om yttrandefriheten, partifriheten och valfriheten av klädsel skall villkoras med en progressiv, eller till och med en neutral användning, blir inget kvar av dessa rättigheter. Att åberopa slöjans sociala betydelse för att förbjuda den är med andra ord ett direkt brott mot de grundläggande medborgerliga rättigheterna.

Slöjan är naturligtvis inte den enda klädsel som har en social betydelse. Historiskt har kläder alltid symboliserat vilken social status man har, och i en del samhällen har vissa dräkter exklusivt tillhört olika sociala skikt i samhället. Idag använder många grupper – i synnerhet unga – sig av olika kläder för att uttrycka ett politiskt ställningstagande; för att avvisa en tradition, för att protestera mot den förhärskande moralen och kulturen och för att stödja en politisk idé, progressiv eller reaktionär eller till och med fascistisk.

Många feminister anser att tajta och så kallade utmanande kläder är ett uttryck för patriarkala normer och man har kunnat visa att denna typ av kläder blir vanligare i tider då kvinnofientliga och reaktionära uppfattningar breder ut sig. Hittills har dock dessa feminister aldrig krävt ett förbud mot dessa kläder. Tvärtom finns det också andra feminister som ser denna sorts kläder som just en utmaning mot patriarkala traditioner och ett steg i riktning mot kvinnans emancipation undan traditionen och samhällsmoralen.

Om nu staten ska agera som domare och normgivare för vilka kläder som ska användas, vad händer då med medborgarna? Med alla ”antiterrorlagar" som idag används för att inskränka medborgerliga rättigheter, vilka civilsamhället kämpat för i över tvåhundra år, så kommer det inte att ta lång tid innan begreppet civilsamhälle och medborgerliga rättigheter är ett minne blott. Vikten av medborgerliga rättigheter är så stor att man inte ens kan överlåta åt majoriteten att bestämma över dem. För tänk om medborgarna i till exempel Turkiet röstade för obligatoriskt bärande av slöja. Bara för att vi är emot kulturrelativism, ska vi då tvinga alla kvinnor som kämpat för att erhålla sina rättigheter att acceptera majoritetens diktatur? Det är just för att förhindra en sådan katastrof som dessa rättigheter skyddas undan alla staters ingripanden i såväl diktaturer som demokratier.

bild: Jananne Al-Ani

untitled, 1996

STATEN SOM DOMARE

Förespråkarna för ett förbud mot slöjan menar vidare att om staten inte kan ingripa i de vuxna medborgarnas ”felaktiga val”, så har den dock som försvarare av barnens sociala rättigheter, rätt att hindra föräldrarnas ”felaktiga val” åt barnen.

Ja, det har den, men detta förutsätter att staten redan har fällt en dom över valet av klädsel, i det här fallet slöjan. Jag anser att slöjan bidrar redan från barndomen till att barnet lär sig en könsdiskriminerande syn. Men de som försvarar slöjan har en annan uppfattning. Vilken sida ska staten stå på i denna fråga? Och har den överhuvudtaget någon rätt att välja sida? Att använda sig av slöjans sociala betydelse för att rättfärdiga ett förbud, upphöjer staten till en domare som äger rätten att tala om för medborgarna vilka kläder man har rätt till, och därmed avvisas de grundläggande rättigheternas villkorslöshet. Hur mycket vi än argumenterar om slöjans diskriminerande betydelse, möts vi med lika många argument för slöjan från dem som försvarar den. Enda sättet att rättfärdiga vår ståndpunkt är att i det offentliga rummet respektera båda sidors lika värden och följa demokratins spelregler. Varje annan metod, som att vända sig till staten och lagen som domare och att använda sig av statens våldsapparat mot motståndarna, är ett direkt brott mot demokratins grunder. Det är därför inte så märkligt att fundamentalister från båda lägren – såväl religiösa som rationalistiska – använder sig av identiska metoder och argument för att med våld driva igenom sin vilja.

Islamisterna i Iran förbjuder valfriheten att klä sig som man vill, genom att hänvisa till den ”dekadenta västerländska kulturen” och sin ambition att ”skydda” kvinnorna mot männen. Samtidigt önskar förbudsförespråkarna förbjuda slöjan med hänvisning till den ”kvinnofientliga islamiska kulturen” med samma ambition att ”skydda” kvinnorna. I båda lägren sker ironiskt nog kampen för detta ”skydd” i princip utan deltagande från de kvinnor och barn det handlar om.

Förbudsförespråkarnas argument må låta mer rationella, men de förutsätter en ”rationell stat” som ”tillrättavisar” de ”irrationella medborgarna” och som använder sig av sin makt för att frånta ena sidan valfriheten. Staten hos båda sidor är med andra ord partisk och diskriminerande. En sådan stat är de medborgerliga rättigheternas fiende.

För att kunna förbjuda slöjan i ett försvar av barnens rättigheter, så länge slöjan inte försvunnit från samhällets värdesystem, krävs det mer än våra åsikter om slöjans sociala innebörd. Antingen ska man som i fallet med könsstympningens katastrofala konsekvenser hänvisa till naturvetenskapliga bevis, eller visa att rätten till slöja stör funktionen hos andra rättigheter. I annat fall kan inte rätten till valfri klädsel inskränkas innan en förändring i samhällets värdesystem sker. Fram till dess tillhör den villkorslösa rätten att klä sig, som alla andra grundläggande rättigheter, medborgarnas privata sfär.

Men de som försvarar ett förbud har också hittat ett annat argument för att rättfärdiga sin politik.

MOBBNING AV BESLÖJADE BARN

De som förespråkar ett förbud har upptäckt att beslöjade barn trakasseras och mobbas på grund av slöjan och föreslår ett slöjförbud för att skydda barnet. Detta är ett synnerligen märkligt sätt att skydda ett barn som blir trakasserat på grund av sina kläder, sin etnicitet eller nationalitet. Genom att tvinga barnet att assimilera sig försvarar staten mobbarna och erkänner diskriminering och trakassering som norm. En sådan uppfattning av ”lika villkor” kan endast grundas på de mest människofientliga värderingar. Hur långt kan man gå för att assimilera barnet i majoritetssamhället och påtvinga henne denna ”likhet”? Anta att man med hjälp av lagen kan tvinga barnet att klä sig ”rätt”, hur gör man om barnets hudfärg, hårfärg, etnicitet, nationalitet, hennes personliga och kulturella egenskaper etcetera inte faller majoritetssamhället i smaken? Med denna ”likhet” kan man till och med rättfärdiga etnisk rensning. Dagens rasism vågar inte längre öppet stödja sig på teorier om män-

bild: Marc Garanger

Femmes Algériennes

niskors olika värden, utan avvisar istället det mångkulturella samhället med hänvisning till att det skulle störa samhällsbalansen. Invandrare kan accepteras under förutsättningen att de försvenskas.

Men lika rättigheter och politisk demokrati grundar sig på en motsatt människosyn. Alla vuxna medborgare och alla barn måste inse att ”olika” människor – såväl biologisk som kulturell olikhet – har samma värde och rättigheter. Om alla kvinnor i ett samhälle vill bära slöja, utom en, har hon rätt att vägra utan att för den skull trakasseras. Detsamma gäller den person som vill bära slöja i det samhälle där alla andra är obeslöjade. Det är just detta som är de medborgerliga rättigheternas största värde, att skydda individens oliktänkande mot de traditioner som vilar över värdesystemet och kulturen i samhället. Den lag som inte försvarar rätten att vara ”olik” i samhället är inte en modern lag, utan är den förmoderna förmyndarstaten som organiserar samhället efter ”heliga idéer”. Om det finns grupper, som likt islamisterna idag utnyttjar de medborgerliga rättigheterna för att sprida sina reaktionära idéer, ligger inte lösningen i en förmyndarstat och heligt samhälle. Tvärtom ska de som försvarar traditionella idéer tvingas använda sig av den moderna lagen.

PATRIARKAL PRODUKT

De som vill införa förbud mot slöjan anför två ytterligare argument gentemot sina motståndare. Man menar, för det första, att ett motstånd mot förbud är ett stöd till slöjan som institution. För det andra att de som är mot ett förbud för slöja på barn ger sitt stöd till en ordning där föräldrarnas dominans över barnen är total.

Att försvara rätten att klä sig som man vill är inte att vara neutral mot slöjan. I de samhällen där respekten för medborgerliga rättigheter är institutionaliserad är detta en självklarhet för majoriteten. På samma sätt innebär inte statens neutralitet i olika frågor att medborgarna själva är neutrala gentemot varandra. Tvärtom brukar man ha heta debatter och diskussioner utan att för den skull dra in staten och försöka inskränka sina motståndares rättigheter. Det är i despotiska samhällen som olika läger har en tendens

att avskaffa statens opartiskhet gentemot medborgarna. Jag, som är mot ett förbud mot slöjan, är varken för slöjan eller neutral gentemot den. Slöjan är en produkt av det patriarkala samhället, en produkt som inte bara agerar som ett fysiskt och mentalt hinder för kvinnor och barn, utan dessutom reproducerar och – under skiftande samhällsförhållanden – reorganiserar de patriarkala värderingarna och upprätthåller en sorts könsapartheid.

Men en demokratisk kamp mot slöjan skiljer sig från en antidemokratisk och despotisk kamp.

I motståndet mot slöjan måste för det första respekten för alla de som bär slöjan, vare sig det sker frivilligt eller genom olika socialiseringsmekanismer, garanteras. Deras lika medborgerliga rättigheter gentemot de övriga i samhället ska respekteras.

Varje annan metod innebär de obeslöjades förmynderi över de beslöjade eller som IAKP uttrycker det: ”de moderna antireligiösas” välde över ”de efterblivna religiösa”.

BARNENS RÄTTIGHETER

Att säga nej till slöjförbud för barn betyder inte ett försvar av föräldrarnas totala dominans över barnet. Det är klart att när det gäller barn finns det i varje samhälle områden för offentlig auktoritet. Till och med den islamistiska staten i Iran, som menar att religiösa samfund, klanen och familjen är institutioner vilka står över nationen och civilsamhället, har genom mångårigt kamp från befolkningen tvingats acceptera detta inom vissa områden. Med tiden har detta område mer och mer utvidgats, och många av familjens rättigheter över barnet kan inte idag ses som privata. Den familj som i vår tid inte kan ta hand om sina barn förlorar (med rätta) vårdnaden över dem.

Det är alltså inte existensen av det offentligas auktoritet som frågan handlar om, utan om var gränserna för detta område går och om staten godtyckligt kan utvidga sin dominans över barnen till den grad att man inskränker grundläggande medborgerliga rättigheter? En stat som den Islamiska Republiken anser sig ha den rätten. I en sådan ideologisk-totalitär stat riskerar gränserna mellan den privata och den offentliga sfären att hela tiden suddas ut. Statens uppgift i en demokrati är att skydda medborgerliga rättigheter från att inskränkas. Därför leder en ökning av barnens rättigheter, tvärtemot vad som synes, till en ökning av föräldrarnas rättigheter och möjligheter gentemot staten. Tidigare var rätten till utbildning beroende av föräldrarnas ekonomi, och man hade inga som helst möjligheter att kräva stöd till utbildning från staten. Idag är detta en självklar rättighet och i de samhällen där vissa familjer inte har ekonomisk möjlighet att skicka sina barn till skolan är det staten och inte föräldrarna som anses vara ansvarig. På samma sätt är det föräldrarnas rättighet att staten skyddar deras barn från att mobbas på grund av sin klädsel eller etnicitet. Om staten fick utvidga sitt auktoritetsområde helt godtyckligt funnes det dock ingen garanti för att några rättigheter kvarstod. Idag kan man hänvisa till barnens bästa för att inskränka medborgarnas inflytande, i morgon till ungdomars, kvinnors, muslimers bästa. Då har vi banat vägen för en förmodern auktoritär stat som avskaffar hela civilsamhället.

AGA OCH SLÖJA

Varken föräldrarna eller staten har rätt att med hänvisning till sitt ansvar och sina rättigheter att ta hand om barnen, kräva särskilda rättigheter som strider mot principen om medborgarnas lika rättighet. Muslimska föräldrar får till exempel inte frånta sina barn möjligheten att delta i musik- och simundervisning. Detta vore en privatisering av utbildningen, något som hör till det allmänna och är därmed ett brott mot principen om lika rättigheter (till utbildning). Eftersom grunden för detta krav finns i en religiös och ideologisk uppfattning, strider det även mot principen om statens och utbildningen åtskiljande från religionen, en självklar princip i grundlagen i demokratiska samhällen.

På samma sätt kan staten inte ta sig rätten att inskränka vissa gruppers medborgerliga rättigheter och därigenom diskriminera dessa gentemot samhället i övrigt. Låt oss ta förbudet mot aga, eller barnarbete som exempel. Det är få föräldrar idag som anser att detta förbud är ett tvång från staten. Tvärtom anser de flesta att det är barnens och föräldrarnas rättighet att barn inte får agas, och man anser att staten ska ha ett ansvar för försvaret av denna rättighet. Det som framförallt skiljer aga och barnarbete från slöjan är det faktum att barn genom uppfostran lär sig att ”välja” slöjan. Muslimska barn uppfostras som alla andra barn i sina föräldrars värdesystem, varigenom föräldrarnas normer blir deras egna. I barnuppfostran finns det alltid moment som barn motsätter sig. Skulle staten gripa in varje gång föräldrar tvingar sina barn till något tvingas staten frånta alla föräldrar rätten att uppfostra sina barn. När det idag finns grupper som anser att slöjan är något positivt, kan ett förbud endast leda till en omyndigförklaring av muslimer som grupp. Då har man i princip förklarat krig mot muslimer och de kommer att göra allt som står i sin makt för att göra lagen verkningslös. Slöjan som institution försvagas inte genom en sådan politik, den blir istället ett fokus för motstånd.

Men en sådan politik är inte bara odemokratisk och ineffektiv utan den är dessutom extremt inhuman och strider mot barnens rättigheter. Vill man förklara krig mot muslimer är det väl ändå rättvisare att förklara krig mot vuxna medborgare som kan försvara sina rättigheter? Här gömmer man sig bakom barnen, som å ena sidan förtrycks genom konservativa traditioner i hemmet och som å andra sidan förtrycks i samhället på grund av sin och sina föräldrars religion och etnicitet. Samtidigt som barnet är i akut behov av båda sidors stöd och skydd.

Min protest mot ett slöjförbud är inte enbart en protest mot statens våld mot vissa föräldrar. Problemet är större än så. Genom detta inskränker staten civilsamhällets självständighet gentemot staten. Det är också därför som jag anser att det inte bara är de föräldrar som är angripna som ska reagera, utan det åligger varje medborgare att försvara – i det här fallet – muslimernas medborgerliga rättigheter. Statens auktoritära tendenser börjar alltid där det väcker minst motstånd och allmänheten har lättast att acceptera det, för att sedan spridas till andra områden och andra grupper av befolkningen.

FASCISMENS ARGUMENT

Det är viktigt att komma ihåg att fascismen i Europa, redan innan Hitlers maktövertagande i Tyskland, hänvisade till just barnens rättigheter för att legitimera statens rätt att frånta judarna deras barn, då dessa ansågs inkapabla att tillgodose barnens behov. Allt detta skedde i syfte att skapa ”ett sundare samhälle”, vilket sedermera visade sig innebära en förintelse av olika ”sociala mikrober” – såsom judar, kommunister, romer, homosexuella med flera – som ansågs skada det homogena samhället. Idag verkar fascismen död och dess extrema ”lösningar” omöjliga. Men främlingsfientlighet och rasism är vardagsmat. En närmare granskning av situationen i dagens Europa visar att förslagen att inskränka muslimska barns valfrihet inte eftersträvar en ökning av barnens medborgerliga rättigheter, utan är ett försök att i islamofobins anda inskränka muslimernas möjligheter i samhället.

Samtidigt som muren kring det ”civiliserade” Europa förstärks, för att stänga ute flyktingarna, (det vill säga den nya världsordningens ”slaggprodukter”), konkurrerar etablerade partier, i sann populistisk anda med varandra om röster ur grumliga vatten. Framgångarna för främlingsfientliga partier, inskränkningen av asylrätten, införandet av ”antiterrorlagar” med mera är alla indikatorer på en ökad främlingsfientlighet, såväl strukturell, som direkt genom olika förbud.

Avskaffandet av rätten över sin klädsel drabbar alla medborgare i Iran. I väst är det en minoritet som är under attack. Hur mycket man än ogillar islamismen, måste vi försvara muslimernas rättigheter som ett led i försvaret av alla medborgares rättigheter. Ett försvar av muslimernas medborgerliga rättigheter är dessutom en pil direkt riktad mot islamismens hjärta. Islamismens väsen vilar på förmyndarskap och ett avvisande av individens rätt till självbestämmande. Kärnan i islamismens sociala program är prästerskapets förmyndarskap över samhället. Ett erkännande av muslimernas medborgerliga rättigheter innebär ett avvisande av hela islamismens ideologi och reser motstånd i dess sociala bas mot förmyndarskapet. Det är första steget mot raserandet av den klassöverskridande ideologiska bas som utgör islamismens grund. Tjugofem års kamp i Iran erbjuder otaliga praktiska exempel på detta. ■

DRÖMMAR I DET BLÅ…

– om tron på den goda nationalismen

Vad är bakgrunden till den renässans för nationalistisk vurm som tar sig uttryck i upphöjande av nationaldagen till helgdag, samtidigt som vi sägs bli allt mer europeer, alltmer globala? När Samuel Edquist synar den blandning av naivitet och cynism som är nynationalismens mylla gör han ett antal basala distinktioner i synen på nationalism: att slå vakt om existerande offentliga trygghetssystem inom en viss statsbildning är till exempel inte alls samma sak som att omhulda en nation.

Det sägs ofta att nationalstaten och nationalismen är på tillbakagång. I stället har vi fått ett globalt nätverkssamhälle med rörliga och närmast abstrakta maktstrukturer. Territorialstaterna, imperialismen och arbetarklassen tillhör det förgångna. Där förekommer nationalismen endast på den politiska skalans ytterkanter, som en desperat reaktion mot historiens naturliga gång.

Det här är förstås bara ideologiska dimridåer. Den nyliberala globaliseringen har inte uppstått av sig själv. Den har drivits fram av rika nationalstater i Väst, genom institutioner som EU, IMF och WTO. Och man för sin imperialistiska politik under samma nationalistiska retorik som tidigare – se bara på allt flaggviftande i de länder som ockuperat Irak. Den internationella politiken är fortfarande baserad på stater, hur mycket man än försöker beslöja nykoloniala aktioner under namn av ”det internationella samfundet”.

Även i Sverige står sig nationalismen stark i officiella och etablerade sammanhang – även om det mest är anhängare av de nedmonterade sociala trygghetssystemen som skälls för att vara ”välfärdsnationalister”. Sedan 80-talet sjungs nationalsången allt mer, på skolavslutningar och före varje hockeymatch i elitserien. Intresset för den svenska nationella historien har fått ett uppsving, exempelvis i Herman Lindqvists traditionella kungahistoria och Jan Guillous frasradikala Arnhistoria. Konferenshotell erbjuder ”vikingamiddagar” för företagskickoffer. Muséer och turistnäring satsar stort på ”kulturarv”. Den rojalistiska idiotin skenar. Flyktingpolitiken hårdnar och gränserna stängs. Samma etablissemang som predikar nationalstatens död göder alltså nationalismen.

En tydlig symbolhandling mitt i allt detta är att ”nationaldagen”, den sjätte juni, inom kort ska bli helgdag. Det är något ironiskt att det först är nu som detta kommer till stånd, efter mer än hundra års diskussion. Sedan lång tid har borgerliga riksdagsmän motionerat i frågan, vänsterpartiet hakade på i mitten av 1990-talet och några år senare även socialdemokratin. Så kunde riksdagen besluta 2002 att 6 juni blir helgdag, och efter en nyligen presenterad utredning är det troligt att så blir fallet redan nästa år.

NAIV FÖRESTÄLLNING

Debatten kring nationaldagsfrågan har huvudsakligen handlat om kostnader och effekterna på arbetstiden. Däremot är samstämmigheten nästan bedövande kring att det är viktigt i sig med en nationaldag, liksom att den nationella identiteten bör befästas. I riksdagen är det nästan bara miljöpartister som riktat någon principiell kritik mot dessa idéer.

Åsikten att en viss dos av nationalkänsla är positiv grundas i en naiv och falsk föreställning om att det finns två helt olika typer av nationalism: en god och en ond. Den goda nationalismen anses vara oförarglig och trevlig. Den skänker glädje och identitet, den gör alla till likar i nationen. Att fira nationaldagen, sjunga nationalsången, glädjas åt svenska idrottsframgångar och gratta kungen på födelsedagen är bara fint och trevligt. Och det sägs vara något helt annat än den onda nationalismen, som utmålas som krigshetsande, hatisk, främlingsfientlig och extrem.

Detta är det retoriska grundackordet hos dem som menar att vi måste stå där på 6 juni, vaja med våra flaggor och lyssna andäktigt när kommunfullmäktiges ordförande håller ”Talet Till Sverige”. Argumenten är dessa: Man måste stärka den egna identiteten i en tid av internationalisering och globalisering. De flesta andra är stolta över sitt land, varför inte vi? Man måste stärka nationalkänslan och göra vårt svenska kulturarv mer framträdande, för att det motverkar rädsla i mötet med främmande kulturer.

En stärkt svensk nationalism anses alltså vara den rätta medicinen mot främlingsfientlighet och rasism. Det svenska folket måste återta sina nationella symboler från de grupper som missbrukar den – vi måste återerövra flaggan! Och språkbruket är förvillande likt från höger till vänster. Vänsterpartiets representant i riksdagens nationaldagsdebatter under 1990-talet, Kenneth Kvist, fastslog nationalismens värde så här: ”Den som inte kämpar för och känner stolthet över sin nationella frihet och sin nationella tradition, har också svårt att vara solidarisk med andra som kämpar för sina nationella och demokratiska rättigheter.” Eller annorlunda uttryckt: ”verklig internationalism kräver en sund nationalism”.

Men det här sättet att resonera är oerhört problematiskt. I själva verket har denna föreställning om en god och en ond nationalism följt med ända sedan nationalismens barndom på 1800-talet. Ofta har man talat om en ”västlig” medborgarnationalism med rötter i franska revolutionen (god) i motsats till en ”östlig” etnisk nationalism sprungen ur den tyska romantiken (ond). Detta sätt att tänka har haft den geniala funktionen att legitimera och stärka nationalismen: vi patrioter och fosterlandsälskare är minsann inte som de där primitiva nationalisterna!

”VI” HÖR IHOP

Grunden i all nationalism är att skapa skillnader mellan ett ”vi” och ett ”de”, och den så kallade goda nationalismen är det effektivaste medlet. Själva idén att ”vi” är något speciellt skapar alltid gränser mot andra och kan lätt utnyttjas till något mycket osmakligt. Nästan alla nationalister har betraktat sig själva som goda patrioter, som i grund och botten vill leva i fred och samförstånd med sina grannar.

Den främlingsfientlighet och ”onda” nationalism som finns i Sverige idag kan därför bara i liten grad förklaras med dess idéhistoriska rötter, exempelvis i det tidiga 1900-talets högernationalism. Snarare är det generationers prägling av ”vardaglig” nationalism i skolor och massmedier, böcker och filmer som är orsaken. Det är de röda stugorna i reklamen, det är flaggorna överallt, det är sportjournalistiken som alltid utgått från en självklar nationalistisk ram. Allt detta har skapat den nästan självklara föreställningen om att ”vi” svenskar är något speciellt, och att ”vi” trots allt hör ihop oberoende av klasskillnader och inhemska orättvisor.

Nationalismen uppstod som en borgerlig ideologi. Den är fortfarande en borgerlig ideologi och kommer att vara det även i framtiden. Den nationella gemenskapen för samman arbetare

bild: Peter Belfrage

Nationaldagsfirande 2004

och arbetsköpare under samma fana, och stänger ute dem som inte tillhör nationen.

Ändå delar stora delar av arbetarrörelsen föreställningen att ett visst mått av nationalism kan vara något positivt. De marxistiska rörelserna har ända sedan Marx och Engels varit mestadels positiva till det nationella. Det har rått en instrumentell syn på nationalismen en sorts verktyg – antingen progressivt eller reaktionärt.

SAP har utöver detta inkorporerat en alldeles uppenbart borgerlig syn på nationalismen. Den unga socialdemokratins radikala strävan att arbetarklassen skulle erövra nationen förbyttes tidigt till att arbetarklassen skulle integreras i nationen. Vänsterpartiet bär å sin sida på arvet från det sena 1930-talets marxist-leninistiska folkfrontslinje, som innebar en särskilt positiv syn på nationen. Denna linje är förstås mest uppenbar i exempelvis KPML(r) och FiB/Kulturfront, men finns också i delar av Ung Vänster, där motståndet mot EU uttalas i den svenska nationens namn. Så kryddar man det med lite lösryckta citat, till exempel från Kommunistiska manifestet om att proletariatet måste ”upphöja sig till nationell klass och konstituera sig självt som nation”.

EXKLUDERANDE IDENTITETSPROJEKT

Jag menar att man här ofta blandar samman begreppen nation och territorialstat allt för lättvindigt. Det är olyckligt när avståndstagande mot EMU och andra reaktionära, antisocialistiska projekt görs till en fråga om att försvara ”det nationella oberoendet”. Samma sak gäller när EU-förespråkare urskillningslöst kallar sina motståndare för nationalister. Inte sällan är dessa personer varma anhängare av en Europatanke som på ett nästan obegripligt sätt framställs något upphöjt och kosmopolitiskt. EU-projektet är ju ett exkluderande identitetsprojekt av samma art som nationalismen – med officiell hymn, flagga, historieskrivning och grumliga föreställningar om något specifikt ”europeiskt”.

Vi bör alltså vara tydliga: att slå vakt om demokratiska landvinningar, sociala reformer och existerande offentliga trygghetssystem inom en viss statsbildning är verkligen inte samma sak som att omhulda en nation. Motstånd mot EMU eller EU:s nya grundlag ska inte ske i namn av den svenska nationen, utan för att man därigenom motsätter sig kapitalets ytterligare landvinningar i den här territorialstaten som råkar heta Sverige. Som en etappseger i en betydligt vidare, världsomfattande kamp.

På många sätt är det förföriskt enkelt att vara antinationalist. Man måste komma ihåg att nationalismen inte omedelbart kan ersättas med någon form av globalism eller kosmopolitism – som ofta i realiteten är en vi-känsla för de bättre bemedlade som kan ha hela världen som sin arbetsplats. Människors nationella identiteter är inga moraliska defekter utan effekter av en djupgående ideologiproduktion. I många fall är nationalism särskilt begriplig: den som lider under förtryck eller ockupation, som resultat av någon annans nationalism eller imperialism, svarar vanligtvis i namn av sin egen nations fana. Men även i sin mest behjärtansvärda eller oskyldiga skepnad bär nationalismen på en mörk sida. Därför måste den ständigt ifrågasättas.

Den alltid aktuella ”nationella frågan” inom marxismen behöver mindre av hårklyverier kring vad Marx och Engels egentligen menade om nationen, eller hur Lenins skrifter om nationernas självbestämmanderätt bör tolkas. I stället krävs mer reflektion kring vilka subtila ideologiska processer som skapar och omskapar de nationella identiteterna. Vad är det som gjort att jag – trots att intellektet säger att jag nog inte borde – genuint hoppas att rika Sverige ska besegra fattiga Bulgarien i fotbolls-EM? Med ett sådant kontinuerligt ifrågasättande perspektiv blir det oerhört svårt att upprätthålla fiktionen om en sund nationalism, eller om det ”nationella oberoendet” som plattform för den politiska kampen. ■

EN ARTIKEL AV SAMUEL EDQUIST

Artikelförfattaren är historiker vid Uppsala universitet. Hans doktorsavhandling hade titeln ”Nyktra svenskar. Godtemplarrörelsen och den nationella identiteten 1979-1918”. Forskar för närvarande kring ämnet: Hur skapas ett historiemedvetande? Svensk historieskrivning utanför akademin 1930-2000.

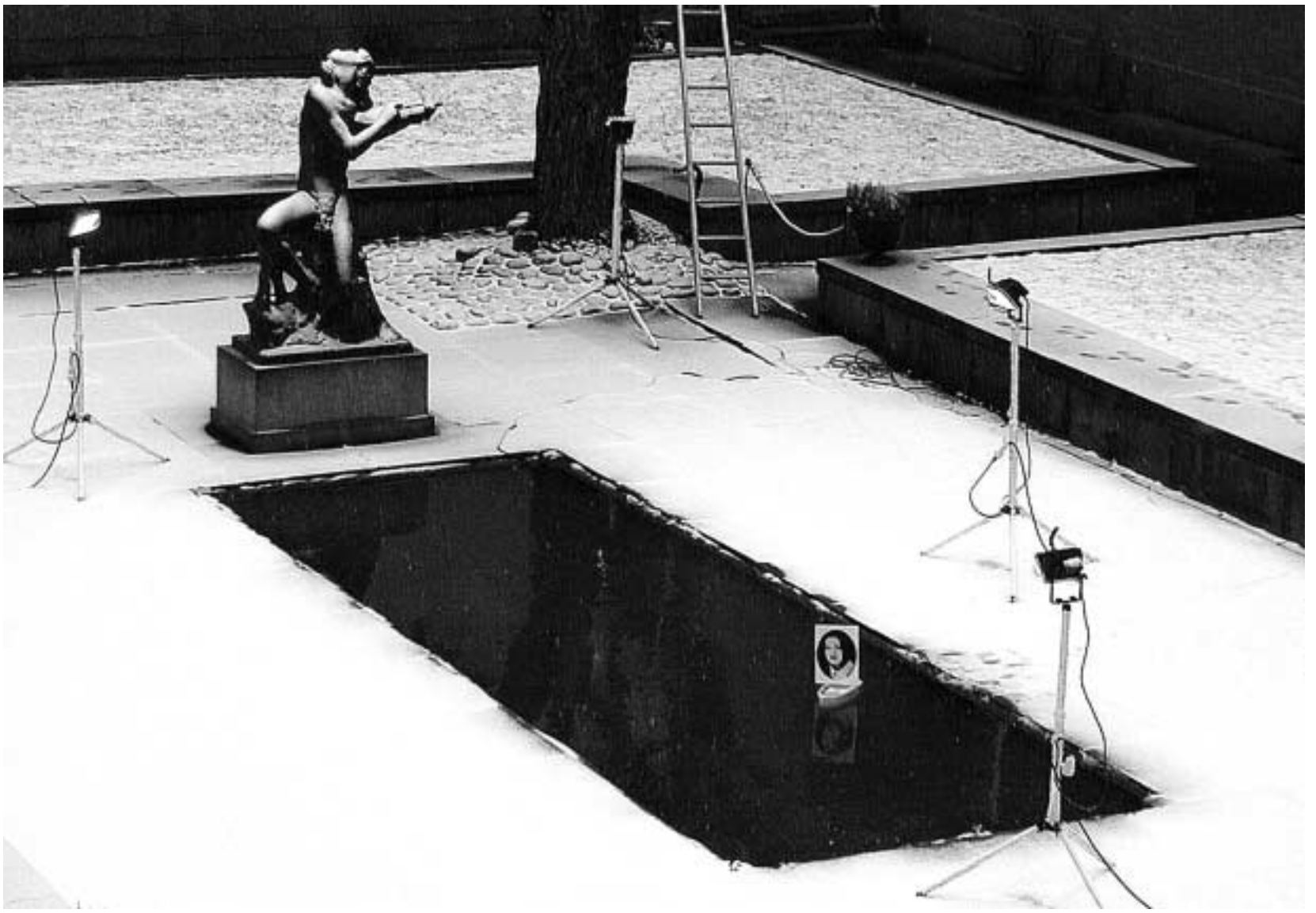

bild: Dror Feiler och Gunilla Sköld-Feiler

OCKUPANTEN SOM OFFER

– om Israel, motståndet och antisemitismen som vapen

När Israels ambassadör i Sverige, Zvi Mazel, i januari vandaliserade konstverket ”Snövit och sanningens vansinne” på en utställning i Stockholm så försvarade han dådet bland annat med att installationen var ”antisemitisk”. Israels regering använder alltmer systematiskt den anklagelsen mot den opinion som är motståndare till dess ockupation och förtryck av palestinierna. Idag talas alltmer om en ”ny våg av antisemitism” i Europa, en debatt som också börjat nå Sverige. I Frankrike har det i flera år pågått en propagandakampanj riktad mot radikala vänsterkrafter som utmålas som antisemitiska.
Michel Warschawski, själv israel med judiskt ursprung men sedan länge aktiv i protesterna mot Israels politik, blottlägger de falska grunderna till denna kampanj och ställer frågor om den verkliga antisemitismen.

Ehud Schprinzak är före detta ordförande i det israeliska studentförbundet i USA. För drygt tio år sedan hörde jag honom beskriva den taktik som hans förbund använde i början av sjuttiotalet för att bemöta den israeliska vänsterns avslöjanden om ockupationen av palestinska områden: ”Problemet var att de (antisionistiska aktivisterna) hade detaljerad information om allt som hände, de hade gjort militärtjänst, de visste allt, till och med saker som vi inte kände till, om förstörda byar till exempel. När vi kontrollerade, visade det sig att de hade rätt… Eftersom vi inte hade några svar, beslöt vi att ställa mängder av frågor som inte hade något med saken att göra, för att vinna tid. Det enda vi kunde göra var att försöka minska skadan…”[1] När han berättade om sina erfarenheter från USA, kunde Schprinzak inte dölja en viss förlägenhet över bristen på fair play i den tidens politiska debatter.

GOEBBELS-OPERATION

Det var när jag läste de råd som en viss Roger Cukierman gav till Ariel Sharon i september 2001, som jag erinrade mig professor Schprinzaks förlägenhet. Ty i motsats till Schprinzak generar sig inte Cukierman, som är ordförande för CRIF[2] (en paraplyorganisation för judiska organisationer i Frankrike) över valet av metoder. Han drar sig inte ens för att föreslå att man ska ”inrätta ett propagandaministerium, a lá Goebbels…”[3]

Hösten 2000 lanserades en mediekampanj mot vad som sades vara ett uppsving för antisemitismen i Frankrike (ja, i hela världen). Den mediekampanjen är den centrala axeln i den nya ”Goebbels-metod” som Roger Cukierman förespråkar. Kampanjen är noga uttänkt, planerad, samordnad och har ett mycket precist syfte: att lägga beslag på debattutrymmet, så att ockupationens verklighet och förtrycket i de ockuperade områdena trängs undan.

Under de senaste två åren har jag ofta upplevt samma sak. Konferenser dit jag inbjudits för att tala om situationen på de ockuperade områdena har blivit till debattforum för att diskutera antisionism och antisemitism eller ämnen som filmaren Claude Lanzmanns senaste artikel, det stundande åtalet mot Daniel Mermet[4] och så vidare. Efter två timmar har man talat om allt möjligt, utom om palestinierna. ”Tala om det som inte har med saken att göra, för att vinna tid”, det var Ehud Schprinzaks strategi redan för trettio år sedan. Det var när jag genomskådade den manövern som jag bestämde mig för att på den här typen av möten vägra att svara på frågor som inte hade direkt samband med situationen i Israel/Palestina.

EN ARTIKEL AV MICHEL WARSCHAWSKI

Artikelförfattaren är israelisk-judisk antikolonial aktivist, bosatt i Jerusalem. En av grundarna till och ledare för den israelisk/palestinska organisationen Alternative Information Center, AIC, (www.alternativenews.org) Författare till flera böcker, senast självbiografin Sur la Frontière (2002)

Det betyder inte att man ska överge det slagfält som öppnats av herr Cukierman och den handfull intellektuella som äter ur hans hand. Tvärtom, efter att ha undvikit debatter som bara gått ut på att förhindra ett samtal om situationen i Israel/Palestina, måste vi gå rakt på sak och granska deras anklagelser, vad de innebär och framförallt visa vilka skadliga effekter de får just för att de riskerar att driva upp en ny våg av antisemitism i Frankrike. Vi måste tala om dem, av minst tre skäl: först, därför att man aldrig talar för mycket om rasism (och således inte heller om antisemitism). Det är som man säger i den judiska påskens aftonbön: ”Ju mer man berättar desto mer må man prisas!”[5]

För det andra, därför att om man låter dessa självutnämnda språkrör för den judiska gemenskapen oemotsagda utnyttja antisemitismen för att försvara den israeliska regeringens politik, innebär det att man låter dem å ena sidan banalisera antisemitismen och smutsa ned dess offer, och å andra sidan förtala hundratusentals judar som med fasa förkastar deras synsätt.

För det tredje, därför att dessa falska Israelvänners intellektuella terrorism och deras ständiga hot om antisemitism-stämpling gör så uppenbar skada och skapar så mycket oro bland rättens och rättvisans anhängare, antingen de är judar eller inte. Därför är det nödvändigt att avslöja den cyniska manipulationen av begrepp hos detta gäng, vars skenbara styrka bara är ett resultat av den fruktan som deras utpressningstaktik väcker.

VARFÖR NU?

Varför blev det nödvändigt, den där vintern 2000-2001, att mobilisera varenda en av dessa intellektuella som producerar skönspråk snarare än idéer, pappersvändare som saknar publicitet, anställda hos olika institutioner som söker sig nya kommersiella vägar? Varför blev det nödvändigt att mobilisera dem alla i denna, vilseledande och lögnaktiga, avledningsmanöver om antisemitismen? Helt enkelt därför att under dessa månader, mellan september 2000 och februari 2001, tycktes Israels sak på förhand förlorad inför världsopinonen.

Bilderna av den lille Muhammad al-Duras dödskamp, bilderna av israeliska elitskyttar med kikarsikten som skjuter mot unga stenkastare som man skjuter harar, av tiotals döda tonåringar, samtidigt som palestinierna fortfarande endast i undantagsfall och oftast utan större effekt använde (lätta) vapen – allt detta visade upp en israelisk stat som utan hämning använde sin förkrossande militära överlägsenhet mot en civilbefolkning, som protesterade mot ett initiativ – Sharons framträdande på moskéesplanaden i Jerusalem – vars oerhört provocerande karaktär vid den tiden var uppenbar för alla.

Den internationella allmänna opinionen visade desto mer sympati för palestinierna, ju tydligare det blev att det officiella Israel på ett utmanande sätt vände ryggen åt möjligheten av en förhandlingslösning på Israel-Palestina-frågan. Samtidigt upprepade den palestinska ledningen ständigt att allt fortfarande var möjligt, bara de israeliska ledarna skulle respektera de löften som Yitshak Rabin givit 1993 under Oslosamtalen. Den israeliska avledningsmanövern gick bland annat ut på att gömma undan alla palestinska deklarationer till stöd för de resultat som nåddes vid förhandlingarna i Taba (som genomfördes med Clintons förslag som utgångpunkt) i februari 2001. Samtidigt valdes Ariel Sharon till premiärminister, den man som under de sju senaste åren gjort avbrytande av Osloprocessen till sitt enda politiska program.

Det blev allt tydligare, att det erkännande principöverenskommelsen från 1993 gav åt palestinierna inte längre gjorde det möjligt att använda de gamla antipalestinska argumenten. Att den här gången låta fakta tala, lyfta fram den tydliga skillnaden i styrkeförhållanden, och det samtidigt som palestinierna gått från att tillhöra kategorin ”terrorister” till att bli ”samtalspartner för fred” – allt detta skulle, med rätta, ge palestinierna de godas roll och Israel huvudskulden för det blod som gjutits och för att förhandlingarna strandat. Det gällde att till varje pris undvika detta minfält. Därför var det nödvändigt att öppna en ny front, som skulle ha den dubbla fördelen att avleda uppmärksamheten i den offentliga debatten, och att ge en ny mening åt förödelsen i Palestina/Israel, så att rollerna som offer och bödel kunde kastas om.

BYTE AV ROLLER

Omkastningen av roller genomfördes i tre steg. Det första steget innebar att man tillvitade palestinierna avsikten att gå till angrepp. Det skedde genom en plan som var desto farligare, i och med att man under åratal lyckades dölja den bakom tal om fredsskapande och försoning. Det blev självklart premiärminister Ehud Barak som fick äran av att under toppmötet i Camp David i juli 2000 bakom förhandlingarnas kulisser ha ”avslöjat” Yasser Arafats folkmordsplaner. Bevis? Det behövdes inga, eftersom Ehud Barak försäkrade att han lagt fram ”så generösa erbjudanden som möjligt” och att dessa förkastats av den palestinske presidenten. Därefter använde man sig av enkel logik: varför skulle Arafat ha avvisat så oerhört generösa erbjudanden ifall han inte redan, på förhand, uteslutit en förhandlingslösning? Slutsats: palestinierna har aldrig önskat att nå en verklig överenskommelse, utan förbereder sig för att utplåna Israel. För Barak, eller snarare för hans propaganda, visade inte fiaskot i Camp David hur stora hans illusioner och hans arrogans var, utan avslöjade istället palestiniernas djävulska plan.

Det andra steget innebär att gå till handling. Det gäller att gå, från bevis om motståndarens avsikter, till bevis genom motståndarens handlingar – även om det är handlingar som man provocerar fram. Efter att i tio veckor upprepat att palestiniernas avsikt är att förgöra Israel, organiserade Barak och Sharon en provokation på en plats där det oundvikligen skulle väcka vrede och folklig protest.

När unga palestinier, som förbittrats över de första dödsfallen som samma dag orsakats av Sharons och hundratals polismäns ”besök” på moskéesplanaden den 28:e september, kastar stenar presenteras det omedelbart för den allmänna

israeliska och internationella opinionen som beviset för det man redan påstått: att palestinierna vill förgöra Israel, och då genom stenande. Och, eftersom man vet att syftet är att förgöra Israel, är det inte grabbar med stenar – och då och då polismän med gevär – som den israeliska armén möter utan en uråldrig fiende, rustad med viljan att förgöra den judiska staten. Och mot en sådan fiende är givetvis allt tillåtet.

Kom ihåg: det är fortfarande mer än tre månader före den nya vågen av attentat, självmordsattentat och andra, inne i Israel. Och ändå använder sig den israeliska armén av ett förfärande våld som orsakar hundratals döda bland unga palestinier, för det mesta beväpnade med slangbågar.[6] Repressalier mot den israeliska civilbefolkningen blir den oundvikliga följden (och önskas följaktligen utan tvivel av vissa kretsar inom den israeliska säkerhetsapparaten), med tanke på det oproportionerliga våld ockupationsarmén använder och den förskräckande mängden obeväpnade offer. De attentaten kommer att användas för att fullborda omkastningen av roller. Bilder av sönderslitna kroppar – i Tel Aviv, i Afula eller i Jerusalem – bekräftar att offret, det är Israel. Offer för terrorismen, offer för den eviga och irrationella viljan att massakrera judar. Det är inte längre ett ockuperat folk som bekämpar en ockupationsarmé, utan Terrorismen som för ett utrotningskrig mot det judiska folket. Ännu en gång ikläder sig israelerna offerrollen, rollen av ett offer som desperat kämpar för överlevnad.

PALESTINSKA MONSTER

Vid det här stadiet i propagandakampanjen återstår fortfarande en olöst fråga: varför handlar palestinierna som de gör? Varför avvisar de ”de mest generösa erbjudanden” och föredrar konfrontation, fast styrkeförhållandena är helt och hållet till deras nackdel? Varför går de in i en ojämn strid som kostar hundratals tonåringar livet? Varför väljer de en väg som innebär en reell fara att allt de uppnått under de senaste 20-30 åren ska förstöras? Vid en första anblick finns det inget som helst förnuft i en sådan politik eller ett sådant beteende.

Men irrationaliteten är just det som kännetecknar den arabiska kulturen, om vi ska tro på ministern Shlomo Ben Ami när han i en bok bortförklarar fiaskot i Camp David.[7] Hans chef, Ehud Barak, talar mindre förfinat om den arabiska världen som en vild djungel som omger staten Israel. På hösten 2000 framträder den rena rasismen, som då Sveriges drottning Silvia uttalar den fruktansvärda anklagelsen mot de palestinska mödrarna; att de skickar sina barn i döden, en anklagelse som förs vidare av en stor del av de europeiska och framförallt amerikanska massmedia. Vissa judiska radiostationer i Frankrike anklagar Muhammad al-Duras far för att ha dödat sin son (som alltså inte borde ha dött under France 2:s kameraöga) för att inte mediaeffekten av hans sons förmodade död skulle gå förlorad. Monster, säger man … Och gentemot monster är allt tillåtet.

En ännu mer elakartad men politiskt mindre felaktig form av den antipalestinska rasismen består i att förklara palestiniernas handlingar med fanatism. I det fallet ses inte längre irrationaliteten som något nedärvt, utan som resultatet av denna extrema politiska vilja, den antiisraeliska fanatismen, som är så djup hos palestinierna att de är beredda att begå självmord, individuellt och som samhälle, i kriget (jihad) mot den judiska staten. Terrorismen är alla fanatikers förvridna kampmetod och de som använder den saknar juridiskt eller moraliskt skydd. Mot terrorismens fanatiker är således allt tillåtet, och George W Bush har inte något att invända.

ANTISEMITISM SOM RASTER

Irrationalitet, fanatism, förklaringarna inskränker sig till beteendenivån. Det saknades fortfarande ett ”varför”. Det är där som antisemitismen kommer in: konflikten Israel/Palestina är inte längre ett fenomen i sig, utan uttrycket för ett tvåtusenårigt hat, mycket äldre än konflikten med palestinierna och därför utan samband med den konflikten. Det var i en artikel av journalisten Ari Shavit, som publicerades i oktober 2000 i dagstidningen Ha'aretz[8] som denna perspektivförskjutning på den palestinska kampen stadfästes. Den israeliske journalisten uppmanar där sina pacifistiska vänner att göra ”en hedervärd avbön” och erkänna att de varit helt vilseledda: problemet är inte ockupationen och att palestiniernas rättigheter kränkts utan världens uråldriga och eviga hat mot judarna. ”Vi har glömt vår historia, hävdar Shavit, men den har hunnit i fatt oss…” Så, Arafat, Titus[9], Torquemada[10], Hitler, samma strid: staten Israel är bara ännu ett judiskt ghetto, belägrat av andra länder och tvingat att kämpa för sin överlevnad. Masada, Warszawa, Tel Aviv – samma öde?

Med antisemitismen som raster blir allt enkelt: Yasser Arafats vägran i Camp David, de unga i Intifadan som kastar stenar, attentaten, allt härrör det ur ”goyims” eviga förföljelse av judarna. Samma sak för övrigt med stödet från alla delar av världen till den palestinska saken. Se det inte som en strävan efter rättvisa, som en parallell till stödet till Algeriets självständighetskamp, eller till stödet till kampen mot apartheid i Sydafrika – se det som den gamla antisemitiska reflexen som finns överallt.

SPRÅKLIG GLIDNING

I denna nya analys av konflikten Israel-Palestina framstår det inte längre som en politisk konflikt, som handlar om sådant som kolonisation, självständighet, suveränitet, gränser och naturresurser, utan som en etnisk och religiös konflikt, en del av den tvåtusenåriga historien om nationernas judehat. Den analysen har den dubbla fördelen för de israeliska propagandisterna att den gör israelerna till offer, samtidigt som den befriar dem från bördan att behöva förstå Mellanösternkonfliktens politiska ram, liksom att finna någon annan lösning på den än våldet, som ses som självförsvar inför hotet om utrotning.

På samma sätt som antisemiten ser judar överallt, upptäcker de som bekämpar ”det nya judehatet” antisemitismens spöke bakom varje beteende, uttalande, skapelse eller ståndpunkt som besvärar dem. Vissa av dem lyckas med detta genom att använda sig av en ny logisk princip, den semantiska glidningens lag. Enligt den principen behöver man inte uttala en åsikt om judarna för att klassas som antisemit. Det räcker att uttrycka en negativ eller kritisk åsikt om någon och eller någonting, som på ett eller annat sätt – i verkligheten eller i fantasin – skulle kunna ha med judarna att göra. När man säger att ”de israeliska arméenheternas avsiktliga mord på civila utgör en krigsförbrytelse”, uttrycker man inte en värdering – sann eller falsk – som grundas på en erkänd princip inom krigsrätten, utan genom en språklig glidning säger man egentligen att ”judarna är krigsförbrytare” och följaktligen att ”nazisternas judemord var berättigat”. Det är som om påståendet ”jag tycker inte om Gefillte Fisch” i själva verket genom språklig glidning skulle betyda ”jag hatar ashkenaserjudar”.[11]

Det säger sig självt att genom att använda den här språkliga glidningen, eller ännu enklare genom att på ett lämpligt sätt använda begreppet ”omedvetet”, kan man få vem som helst att säga vad som helst. Det är därför som Daniel Mermet kan anklagas för ”att urskulda nazisternas brott” på grund av ett radioprogram som ändå bidrog till att fälla en naziförbrytare i domstol. Allt detta påminner om stalinismens storhetstid, då man förstörde politiska fienders rykte genom att använda det förfärliga ordet ”objektivt”. Igår var det Charles Tillon[12] som ”objektivt sett” var en imperialistagent, idag är det Olivier Besancenot från LCR (Revolutionära kommunistiska förbundet) och de grönas Noël Mamère, som ”omedvetet” är antisemiter. Är det en slump att det ofta är samma personer som utpekas?

Inför denna charlatanism skulle man kunna nöja sig med att säga, att ett antal av dessa personer som jagar omedvetna antisemiter redan tidigare ägnat sig åt att lägga ut reaktionära dimridåer, och att vissa av dem sedan rätt länge redan sjunkit ned i fullständig reaktionär förvirring. Men alla har inte gett sig in i medias och universitetsvärldens pajaskonster eller i förvirring, eller till och med i rena kommersiella företag. I detta brödraskap av propagandamakare finns det personer som man varken kan anklaga för naivitet eller dåligt smält intellektualism. I likhet med CRIF:s ordförande är de professionella propagandister, som inte tror ett ord av det de predikar, och som mer eller mindre diskret skrattar åt de enfaldiga som skriver böcker om ”det nya judehatet”.

VÄNSTERN ÄR FIENDEN

Bakom den kampanj mot antisemitismen – som förs av CRIF, av vissa judiska radiostationer, av tidningar av typen Informations juives, och i USA av B'nai B'rith[13] och lobbygruppen Anti-defamation League – finns det politiska strömningar som inte har någonting att göra med kampen mot antisemitismen. Det visas av flera händelser nyligen, vilka utgör en vändpunkt i den propagandakampanj som drivs av vissa judiska institutioner i Frankrike.

Den franska pressen har i hög grad uppmärksammat det uttalande CRIF:s ordförande gjorde

under organisationens årliga middag och i närvaro av hela den franska politiska eliten. Cukierman angrep då en ”brun-röd-grön koalition” som sammansvetsas av en gemensam antisemitism. Detta förtal skulle kunna ha varit ännu ett utfall från en person som så sent som strax efter valet 21 april 2002 sade sig ”förstå” rösten på Le Pen. Men Cukiermans uttalande är bara ett i en lång rad av angrepp på vänstern, och enbart på vänstern, i namn av kamp mot antisemitismen.

I början av 2003 skedde ett flertal incidenter under demonstrationerna för fred. De blev förevändning för en allmän politisk offensiv från politiska krafter som var fientliga till dessa demonstrationer, en offensiv baserad på anklagelsen om antisemitism. De här attackerna togs omedelbart upp av de mest moderata krafterna inom själva koalitionen mot kriget i Irak, vilka sedan länge velat avgränsa sig från den mest radikala flygeln av rörelsen, och framförallt från invandrargrupperna inom den.

En del av dessa incidenter gav starkt intryck av att vara provokationer. Det gällde till exempel då två medlemmar i Hashomer Hatsair[14] i april 2003 kom till ett förberedelsemöte i Berlin för Europeiska sociala forumet, med mikrofon och kamera, med syfte att ”avslöja” forumets antisemitism genom att provocera deltagarna. De hade kommit med detta enda syfte, och följande dag gick de ut med en kommuniké där de brännmärkte antisemitismen inom Europeiska sociala forumet. De krävde att forumet, för att inte helt och hållet hamna i det antisemitiska lägret, skulle ”hålla ordning” i sina led, det vill säga kasta ut arabiska organisationer och solidaritetsrörelser med Palestina.

Demonstrationer mot kriget, Europeiska sociala forumet, de gröna, LCR – det är vänstern, särskilt den radikala vänstern, och enbart vänstern, som är måltavla för attackerna för dessa strömningar som säger sig bekämpa antisemitism. När det gäller ledningarna för CRIF och Radio J är det tyvärr ingen överraskning, eftersom de redan utvecklats till yttersta högernorganisationer (inte enbart i Israel-Palestina-frågan). Men, även om man lyssnar på personer som Alain Finkielkraut, Claude Lanzmann eller idéhistorikern Pierre-André Taguieff, får man intrycket att den antisemitism som de ser överallt, finns enbart till vänster, givetvis hos araberna, men också i antiglobaliseringsrörelserna och särskilt hos judar på vänsterkanten, mot vilka de riktar den gamla anklagelsen om ”självhat”.[15] Kort sagt, antisemitismen finns överallt, utom hos högern. Den gamla goda franska högern – katolsk eller nationalistisk – tycks helt befriad från sitt antisemitiska förflutna. Det är i vart fall det intryck man får av dessa vänsterintellektuellas totala tystnad om ”det gamla Frankrikes” antisemitism i deras skoningslösa process mot antisemitismen i Frankrike.

OHELIG ALLIANS

Hur ska man förklara den här besattheten av att avslöja antisemiten, som gömmer sig i varje vänsteraktivist, och denna medbrottsliga tystnad om den verkliga antisemitism som alltid kännetecknat den gamla franska högern, och som fortfarande utgör en del av dess ideologi och kultur?

bild: Andreas Malm

Den verkliga fienden för Israels vänner – eller de som utger sig för att vara detta – tycks i själva verket vara vänstern i högre grad än antisemitismen. Inom vänstern identifierar de – helt korrekt – dem som försvarar palestiniernas rättigheter, det vill säga dem som fördömer Israels kolonialistiska politik. Anklagelsen om antisemitism är ett sätt att bekämpa denna vänster eller att få den moderata vänstern att avgränsa sig från den antikolonialistiska vänstern, för att om möjligt kunna beröva den dess legitimitet och utesluta den från enhetsrörelser. För att slippa klassas som antisemiter, pressas organisatörerna av antikrigsdemonstrationerna att utesluta Palestinakommittéer, *Mouvement immigration banlieue* (”Invandrarrörelsen i förorterna”) med flera från sina led, och att tvinga yttersta vänsterns organisationer att ändra sina paroller. Europeiska sociala forumet uppmanas att utesluta organisationer som kallar sig antisionister. Socialistpartiet uppmanas att få Pascal Boniface[16] att rätta sig in i ledet, alternativt att utesluta honom.

I själva verket håller en ny allians på att växa fram mellan, å ena sidan, dem som försvarar Israel villkorslöst, och som kan tänka sig att enas med djävulen själv för att tysta ned Palestinafrågan och undergräva den Palestinavänliga vänstern, och, å andra sidan, politiska grupper från högern eller den socialliberala vänstern. När det gäller de senare kan man misstänka att de vill utnyttja Israelfrågan för att försvaga antiglobaliseringsrörelsen, eller åtminstone, dess mest radikala delar. Det är en verklig ohelig allians, som förenas kring kampen mot ”det nya judehatet”. Den har katastrofala effekter för den moderata – det vill säga, vänsterinriktade – delen av den judiska folkgruppen i Frankrike. Denna ägnar allt mer tid åt att fördöma vänstern och samarbetar allt mer systematiskt med högern inom folkgruppen.[17] Den blir allt mer isolerad från sina gamla allierade och vänner, vilket tas som bevis för att vänstern är antisemitisk.

Inom ”Israelvännernas” enhetsfront håller den judiska vänstern, det vill säga de som i egenskap av judar, ja till och med i egenskap av sionister, tillhörde det breda vänsterlägret, på att försvinna som en strömning med självständighet gentemot högern. Den blir alltmer kanonmat i det krig som förs mot alla progressiva rörelser i Frankrike och i hela världen. Det mest slående exemplet är att det saknas judiska (sionistiska) vänsterorganisationer i antikrigsrörelsen. En del vill inte delta vid sidan av ”antiisraeliska” krafter, men flertalet står utanför rörelsen därför att de stöder kriget, enligt följande logik: USA bekämpar Irak, Irak har bombat och kommer att bomba Israel, alltså är kriget mot Irak rättfärdigt. Den här ståndpunkten ingår i en ny politisk filosofi för den sionistiska vänstern i Europa (en ståndpunkt som dock är traditionell inom den sionistiska vänstern i Israel), en filosofi som håller sig till huvuddragen i George W Bushs korståg mot ”ondskans axelmakter”.

TREFALDIGT ÖVERGREPP

Som vi nämnde i början av texten har Sharons propagandister lyckats göra talet om ”civilisationernas krig” och krig mellan religioner till den dominerande retoriken hos världens alla ”Israelvänner”. Staten Israel och alla självutnämnda representanter för de ”sanna” judarna världen över har blivit en förtrupp i det imperialistiska korståget mot folken och i den nyliberala omvandlingen – och de tar på sig denna roll fullt ut. På så sätt ställer de israelerna och judarna i diasporan i motsättning inte enbart till den arabisk-muslimska världen, utan också till folklig kamp över hela planeten för en rättvisare, mer solidarisk och mänskligare värld. I själva verket begår de ett trefaldigt övergrepp mot de folkgrupper de säger sig företräda.

Först och framförallt, *genom att provocera fram och överdriva antisemitismen*, antingen de gör det genom en kriminell blindhet, eller helt och hållet medvetet. Man talar mycket om – och fördömer med rätta – attackerna mot judiska helgedomar eller mot judar som bär kippa,

antingen det sker i Belgien, Tyskland eller i Frankrike. Man talar däremot ogärna om tiotals av fall av graffiti på moskéer, angrepp på gymnasister av arabiskt ursprung, ja till och med rena hetsjakter, som den i Paris våren 2002, som ledde till att en poliskommissarie knivhöggs. Inom vissa minoritetsströmningar i den judiska befolkningen i Europa finns det förespråkare av rena pogromer mot araber och kretsar som hetsar till hat mot islam och muslimer (på samma sätt som det finns grupper i Brooklyn som hetsar mot svarta). Det räcker att lyssna på ”rabbinen” Benni Lévys spyor mot Koranen i en av de judiska radiosändningarna i Paris ”Men finns det något som inte är förvridet i Koranen?” sade han[18] (vilket förresten bekräftar att oavsett om han utrustar sig med Maos lilla röda, Les Temps Modernes, eller kabbalaverket Zohar, oavsett om han klär sig i Mao-krage eller stor svarta kippa, förblir Lévy ändå samma föraktliga person som beskrevs av Hamon och Rotman i boken *Génération*).[19]

Borgmästaren i Créteil, Laurent Cathala, ifrågasatte mycket träffande vissa judiska ledare och intellektuella-som-jagar-judehatare, när han sade att ”genom att se fientlighet överallt, riskerade man att utveckla den fientligheten”.[20] Den risken är särskilt stor i den delen av befolkningen som har arabiskt-muslimskt ursprung. För, samtidigt som det pågår en kampanj som brännmärker varje revolthandling i en stad eller i vilket förortsområde som helst som antisemitisk, finns det en öronbedövande tystnad i media om det stora antalet antiarabiska brott som begås i Frankrike, och Israels brott mot den palestinska befolkningen tonas ned.

Men förutom dem som leker med elden, finns det också brandmän som är pyromaner: det finns kretsar som helt cyniskt blandar samman och identifierar den judiska befolkningen med den israeliska arméns krigsförbrytelser, genom att ordna möten ”till villkorslöst stöd för Israel” framför synagogorna. Det är inte naivitet, utan gisslantagande – det rör sig om kretsar som utnyttjar det massiva europeiska fördömandet av antisemitismen för att försvara en minst sagt diskutabel politisk sak. Filosofen och den oförtröttlige antirasistiske kämpen Daniel Bensaïd har uttryckt det på följande sätt: ”I och med att språkrör för judiska institutioner som utger sig för att tala för judarna i allmänhet, börjat agera som staten Israels gränsvakter och omvandlat synagogorna till ambassadfilialer, kan man i själva verket frukta att de bidrar till att omvandla den politiska kampen mot den israeliska ockupationen till rasistiskt judehat… ”[21]

Det andra övergreppet är att banalisera den verkliga antisemitismen, inte bara genom att slunga en så allvarlig anklagelse mot handlingar som bara med svårighet kan beskrivas som antisemitiska, utan genom att gå till rent förtal. Det gäller till exempel den planerade processen mot Daniel Mermet eller anklagelserna om antisemitism mot CAPJPO (Coordination des appels pour une paix juste au Proche Orient, ”Samordningen av upprop för en rättvis fred i Mellanöstern”), vars grundare och anhängare till sin majoritet utgörs av judar. När judiska elever på den internationella handelshögskolan ESSEC vill förbjuda en fotoutställning som handlar om de ockuperade områdena, därför att den använder ordet ”Västbanken” och inte ”Judéen och Samarien” och framställer detta som ett led i kampen mot antisemitismen, då antyder de i själva verket att användningen av

ordet ”Västbanken” betyder samma sak som ”död åt judarna”. Finns det ett mer effektivt sätt att banalisera antisemitismen, ja till och med att rättfärdiga den?[22]

Eftersom ändamålen helgar alla medel för brandmännen som är pyromaner, uppfinner de systematiskt och helt medvetet antisemitiska handlingar. I en lista över antisemitiska dåd i rapporten ”Antisemitiska incidenter i Stor-Parisområdet”[23] som Simon-Wisenthal-centret i Europa lade fram till Unesco, fann man bland annat följande:

”25 september 2002, Paris: Namnet Israel ersatt av Palestina på en jordglob.

3 oktober 2002, Bagnolet: Bagnolet och Shatila blir vänorter. Vägran att lyssna på den judiska befolkningen.

24 oktober 2002, Vélizy : Propalestinsk utställning i Chaville.

12 november 2002, Créteil: Anti-israelisk propaganda i en tidskrift.

24 november 2002, Noisiel: Anti-israeliskt flygblad sprids vid Salongen.

14 december 2002, Arcueil: Borgmästaren i Arcueil på konferens med borgmästaren i Hebron.

2 maj 2002, Paris: Bagnolet ger ekonomiskt bidrag till en propalestinsk organisation.

Hur kan man efter detta bli förvånad över att antalet inbillade angrepp på judar ökar?

Det tredje övergreppet är att de utnyttjar anti-

semitismen och, framförallt, offren för judemorden i Europa, för propagandaändamål. Exempel på det är när de kallar ”färdplanen för fred” för ”färdplanen till Auschwitz”[24] eller när de vågar anklaga Daniel Mermet för antisemitism för ett radioprogram, där han i själva verket avslöjade en nazistisk förbrytare och bidrog till att han kunde ställas inför rätta. Det handlar om ett verkligt helgerån, ett skändligt gravfridsbrott, som diskvalificerar alla som deltar i det från att spela någon som helst roll i striden mot antisemitismen och mot alla andra former av rasism, marginalisering och diskriminering.

MOTANGREPP

Om sådana aktörer som Jacques Tarnero (filosof och sociolog), Arno Klarsfeld (advokat) och Guy Konopnicki (journalist) inte drevs vare sig av viljan att få opinionen att glömma palestiniernas legitima rättigheter eller att driva ett korståg mot vänstern inom antiglobaliseringsrörelsen, utan av en ärlig vilja att bekämpa antisemitismen, skulle deras första uppgift vara att bekämpa sekterismen inom det egna lägret. Bara på så sätt skulle de kunna bromsa faran med sekterism på andra sidan. Istället för att ständigt ifrågasätta ”de hemliga och djupa drivkrafterna” hos sådana palestinska intellektuella som Elias Sanbar, Leila Shahid, Mahmoud Darwish, den nyligen bortgångne Edward Said och många andra, vilka ständigt utan eftergifter fördömer antisemitismen i ”det arabiska lägret” och envetet bekämpar revisionismen, borde dessa förmenta bekämpare av antisemitism räcka ut handen till dem och agera som förbindelselänkar mellan progressiva arabiska röster och den judiska befolkningen. De borde ha varit de första som offentliggjorde att en kampanj från arabiska intellektuellas sida mot hållandet av en revisionistisk kongress i Beirut år 2001 rönte framgång. Framförallt, borde de bestämt och offentligt ta avstånd från varje form av rasism, diskriminering och kolonialism i Israel. Endast ett sådant avståndstagande kan ge ett moraliskt och inte nationalistiskt rättfärdigande av deras fördömande av antisemitismen. Bara det kan bryta den förvirring de islamska fundamentalisterna skapar genom att sätta likhetstecken mellan jude, israel och kolonialist.

Istället för att gjuta olja på elden, istället för att gynna inskränkthet till den egna folkgruppen och rasistiska beteenden, är det av yttersta vikt att föra en dialog, att diskutera, argumentera, försöka övertyga. Ett sådant arbete är nödvändigt, men det är bara möjligt på basen av konsekvent och universell etisk och politisk ståndpunkt, det vill säga på basen av rättens princip. Varje ”undantagshållning”, varje tendens att, av ett eller annat skäl, hos sig själv tolerera det man förkastar hos andra, gör dialogen omöjlig.

Sedan ett år är vi några tiotal israeler, fransmän av judiskt ursprung, fransmän av arabiskt ursprung och palestinier som tillsammans arbetar för att stoppa avvikelser och förvirringar, manipulationer och utnyttjanden, särskilt i de invandrartäta bostadsområdena.[25] Effekten av ett sådant arbete är mycket begränsad inom den judiska befolkningen, men den är mycket påtaglig inom Europas arabisk-muslimska befolkningar, särskilt bland de unga. Den överväldigande majoriteten av ungdomen är inte rasistisk, utan tvärtom öppen för ett verkligt judiskt-arabiskt samarbete, förutsatt att det baserar sig på principer om lika rättigheter för alla och om en rättvis fred.

Men är detta vad de som svingar fanan i kampen mot antisemitismen och gör den till ett spjut mot sina politiska fiender önskar? Är de intresserade av en gemensam, judisk-arabisk kamp mot alla former av diskriminering, rasism, marginalisering och utplundring, i Frankrike lika väl som i Israel-Palestina? Det är mer än befogat att betvivla det. För en sådan strid skulle tvinga dem att ställa sig på samma sida som palestinierna som kämpar för sina rättigheter, på samma sida som det irakiska folket, som offren för den nyliberala globaliseringen och för USA:s imperialistiska krig.

Kampen mot antisemitismen kommer att fortsätta att vara en uppgift för antirasister och antikolonialister av alla nationaliteter. De svek inte i det förra seklets stora strider, och de kommer att förbli såväl judarnas som arabernas bästa försvarare i framtidens kamp.

Ur antologin Antisémitism: l´íntolerable chantage (ung ”Antisemitism – den oacceptabla utpressningen”). La Découverte, Paris 2003

Översättning: Maria Sundvall

NOTER

1. Citerad i Eran Turbiners film Rencontres interdites, 2001.
2. Conseil Représentatif des Institutions Juives en France.
3. Ha’aretz, 26 september 2001.
4. Daniel Mermet, radiojournalist, programledare för ett samhällsprogram på radiostationen France Inter. Stämdes vid två tillfällen 2001-2002 inför rätta, på initiativ av fram för allt judiska organisationer i Frankrike. Första gången var anklagelsen antisemitism, därför att programmet hade kritiserat den israeliska regeringens politik. Andra gången anklagades han för att ”uppmuntra till rashat”, därför att han återutsänt äldre intervjuer med den före detta Auschwitz-läkaren Hans Münch. Denne hade frikänts i rättegångar efter kriget, men tack vare Mermets radioprogram kunde Münch åter ställas inför rätta och fällas. – Mermet blev frikänd i bägge rättegångarna. Ö.a.
5. Hagada shel Pesach, Judiska församlingen, Stockholm, 1983, s.27.
6. Se Michel Warschawski, A tombeau ouvert, La Fabrique, Paris, s.12.
7. Shlomo Ben Ami, Quel avenir pour Israël?, Hachette, Paris, 2002.
8. Ari Shavit, ”Arrêtons l’extasie d’Oslo”, publicerad på franska i Courrier International, 19 oktober 2000.
9. Titus (39-81 evt), romersk kejsare, ledde belägringen och stormningen av Jerusalem år 70. Ö.a.
10. Tomás de Torquemada (1420-98), kastiliansk storinkvisitor, ledde förföljelserna av judarna. Ö.a.
11. Ashkenaserjudar, beteckning för den judiska befolkningen i Central- och Östeuropa. Från Ashkenaz, medeltida judisk beteckning för Tyskland. Ö.a.
12. Charles Tillon, (1897-1993), deltog 1919 i myteri inom franska flottan som stoppade fransk intervention mot bolsjevikrevolutionen i Ryssland, gick med i kommunistpartet, deltog mycket aktivt i motståndsrörelsen under kriget. Blev offer för utrensningar i kommunistpartiet och uteslöts 1952. Ö.a.
13. ”Förbundets söner”, världens äldsta och största judiska filantropiska organisation, grundad 1843. Ö.a.
14. Hashomer Hatsair, sionistisk ungdomsrörelse och kolonisationsrörelse, knuten till Mapam (vänstersionistiskt parti), som bland annat upprättat bosättningar i Golan och i Sinai. Rörelsen har marginaliserats i Israel, och dess anhängare i Europa och Latinamerika fokuserar helt – i den mån de fortfarande finns kvar – på det villkorslösa stödet till Israel, särskilt i polemik med kritiker från vänster.
15. Självhat: begrepp som utvecklades i Tyskland mot slutet av 1800-talet, för att beskriva en del assimilerade judars förakt gentemot sina tidigare trosbröder.
16. Pascal Boniface, föreståndare för Institut de recherches internationales et stratégiques (IRIS, ”Institutet för internationella och strategiska studier”), angreps för uttalanden där han varnade för polariseringen mellan judiska och arabiska befolkningsgrupper. Anklagades för antisemitism av bl a Israels ambassadör, William Goldnagel från Avocats sans frontières och judiska journalistföreningen i Frankrike. Ö.a. - Pascal Boniface, Est-il permis de critiquer Israël?
17. Trots att det finns ett överflöd av kommunikéer, artiklar och uttalanden som fördömer palestiniernas ”illdåd”, är det nästan omöjligt att finna offentliga kommunikéer från Amis de la Paix Maintenant, från Bernard Lazare-cirkeln eller från Hashomer Hatsair som fördömer den israeliska arméns övergrepp. Man kan till och med ibland återfinna dessa organisationer i demonstrationer som organiseras av CRIF och Betar (en sionistisk ungdomsorganisation) tillsammans med Ligue de défense juive (”Judiska försvarsförbundet”), en terroristisk och fascistisk organisation som är förbjuden i Israel, vilket för övrigt inte skyddar dem mot attacker från fascistiska judar.
18. ”L’Autre Rive”, radio RCJ, maj 2003.
19. Bernard-Henri Lévy, f 1948, fransk filosof och författare. Under 68-uppsvinget Kinainspirerad kommunist, på 80-talet en av de så kallade nya franska filosoferna som kritiserade marxismen. Ö.a. – Hervé Hamon, Patrick Rotman, Génération, del 1, Seuil, Paris, 1998, s.269-285, 571-590.
20. Marianne, 28 januari 2002.
21. Se ovan.
22. Se hemsida www.proche-orient.info, 26 maj 2003.
23. Centre Simon-Wisenthal-Europé, Antisemitic Incidents in the Greater Paris Region 1 January 2002-31 March 2003, sammanställt av dr Shimon Samuels, redigerad och översatt av Leticia Fereira, UNESCO.
24. Se ”Les pacifistes israéliens manifestent mais dépriment, Le Monde 31 maj 2003.
25. ATMF (Föreningen för arbetare från Maghreb i Frankrike) och UJFP (Judiska franska förbundet för fred) skickade en gemensam kommission till Palestina/Israel och driver efter det en kampanj tillsammans i Frankrike, särskilt i bostadsområden med en stor befolkning av arabiskt ursprung, mot den etniska splittringen i konflikten Israel-Palestina, mot nationellt inskränkta attityder inom respektive folkgrupper i Frankrike, till försvar för ”rätten att leva tillsammans, här lika väl som där”.

Stöd röda rummet
Postgiro 13 04 07 - 0

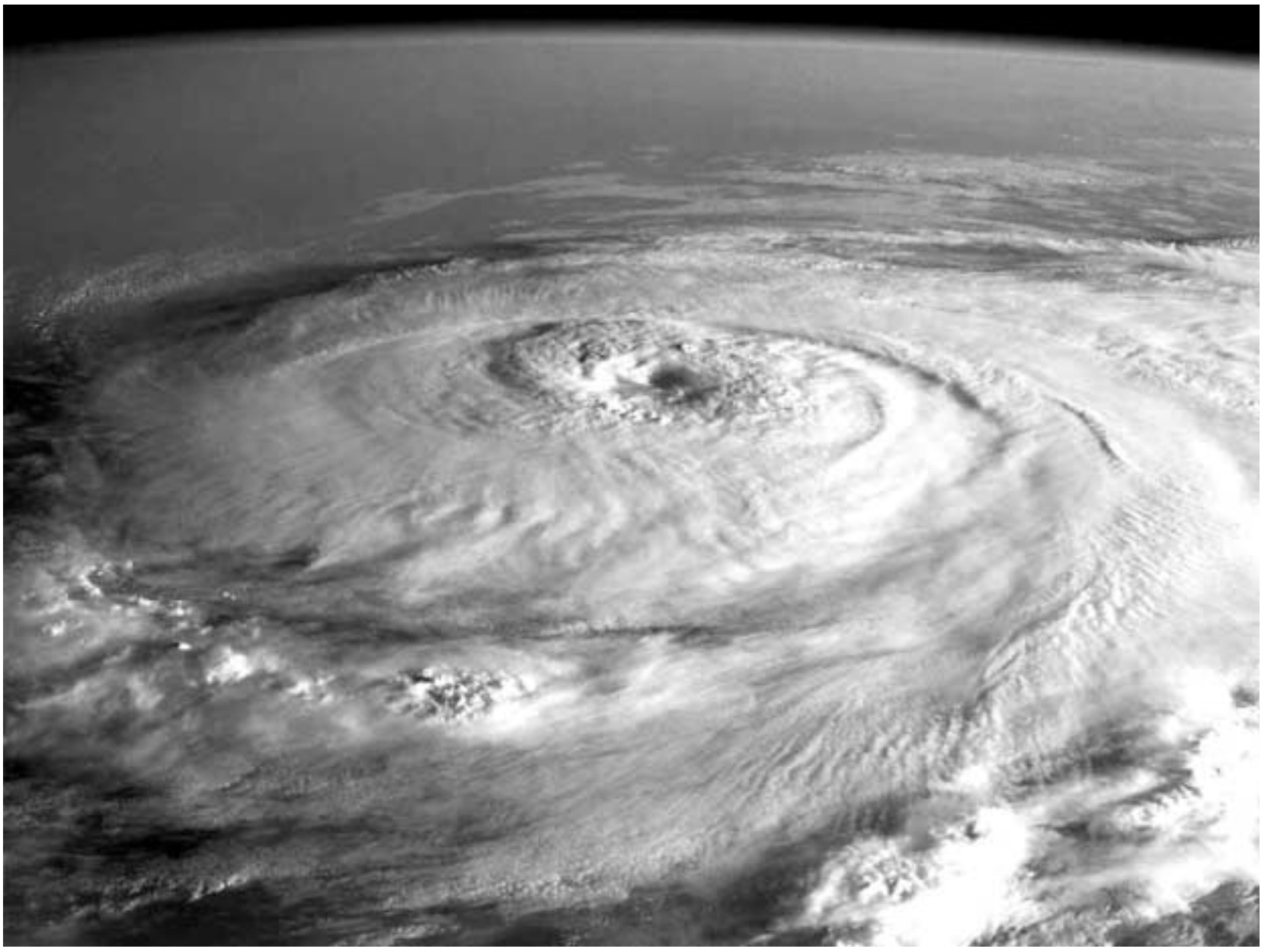

I STORMENS ÖGA

Värmeböljor, torka och översvämningar har gjort att klimatförändringar orsakade av växthusgaser blivit en akut fråga. Regeringar försöker lugna oss med att oavsett om Kyotoprotokollet kommer att träda i kraft eller inte kommer tillräckliga åtgärder att vidtagas och problemen att bringas under kontroll. Den reella situationen är tyvärr dock mycket mer alarmerande.

Inte ens George W Bush kan bestrida att det faktiskt existerar en växthuseffekt som påverkar klimatet på jorden. Växthusgaserna driver på uppvärmningen genom att de förhindrar att en betydande andel av den infraröda strålningen försvinner tillbaka ut i rymden. Halten av växthusgaser, och då speciellt koldioxid, har ökat markant efter att den industriella revolutionen tog sin början. Den nationella vetenskapsakademin har visat att ökningen till stor del bottnar i mänsklig aktivitet.[1] Under mer än två sekler har skogsavverkning, utvecklingen av industrin och transportsystemet framkallat en ackumulation av gaser i atmosfären som släpper igenom solljuset mot jorden, men som sätter hinder i vägen för de infraröda strålarnas reflektion tillbaka ut i rymden. Konsekvensen är att den globala genomsnittliga årstemperaturen ökade med 0,6 grader under det förra seklet – en ökning som saknar motstycke under en period på nästan 10 000 år. Det har bland annat fått till effekt att världshavsnivån under denna tid höjts med 10-25 centimeter. Processen accelererar och om ingenting händer förutspår den Mellanstatliga Klimatförändringspanelen (IPCC) att den globala uppvärmningen kommer att öka med 1,4-5,8 grader fram till år 2100, vilket bland annat kommer att få stora effekter på den genomsnittliga havsnivån.[2] Otvivelaktigt är det så att en global uppvärmningsprocess som grundar sig på mänsklig aktivitet inletts, en process som är oåterkallelig. Således påverkar den inte heller bara atmosfären utan även oceanernas gigantiska vattenmassor, ett utdraget fenomen som åtminstone kommer att sträcka sig över 1000 år framåt i tiden.

De sociala- och ekologiska konsekvenserna är oöverblickbara. Att i detalj söka syna det problemkomplexet är inte syftet med denna artikel. Låt oss dock påminna om John Houstons, tidigare verkställande direktör för den brittiska meteorologmyndigheten och samordnande president för den ”Vetenskapliga Utvärderingsgruppen” på IPCC, ödesmättade ord: ”Global uppvärmning är nu ett massförstörelsevapen. Det dödar mer än terrorism och trots det sitter Bush och Blair med armarna i kors”.[3] Mänskligheten måste försöka att stabilisera dessa utsläpp på en lägre nivå. Det är i det sammanhanget som Kyotoprotokollet från 1997, som en utlöpare till FN:s konvention om klimatförändringar, markerar i-ländernas beslut att minska sina utsläpp av växthusgaser med i genomsnitt 5,2 procent under perioden 2008-2012, där år 1990 är taget som riktpunkt. EU har därtill självt tagit ett beslut om en 8 procents minskning som målsättning.[4]

Sex år efter förhandlingen i Japan, och trots att 119 länder skrivet under, har inte protokollet kunnat träda i kraft. För att börja tillämpas måste det godkännas av 55 länder som sammantaget står för mer än 55 procent av de totala utsläppen. USA, den största producenten av växthusgaser, drog sig emellertid ur år 2001. Man vägrade att skriva på ett avtal som inte ställde några krav på de stora u-länderna, och då i första hand Kina och Indien. USA motsatte sig också vad de såg som en försvagning av konkurrenskraften för sin egna energisektor, till stora delar uppbyggd på olja och kol.[5] Mot bakgrund av detta var en rysk underskrift en tvingande nödvändighet.[6] Men Vladimir Putin utnyttjade situationen till att skärpa kraven gentemot Europa och Japan, som hade gått före med en överenskommelse. Andrei Illarionov, Putins förste ekonomiska rådgivare, deklarerade nyligen att protokollet stod i motsatsställning till Rysslands ekonomiska intressen.[7] I denna dragkamp är den springande punkten priset på ett ton koldioxid. Vinsten som Ryssland och Ukraina kan göra genom att sälja sina utsläppsrättigheter kan i det sammanhanget över fem år pendla inom intervallet 20-170 miljarder dollar. Priset skulle emellertid bli ännu högre om USA anslöt sig till avtalet, eftersom det är det land som stöter på de största svårigheterna om det ska agera i enlighet med Kyotoprotokollet.[8]

Men att protokollet helt och hållet kommer att överges är inte heller att vänta. Troligtvis kommer det att överleva den rådande dragkampen. Men det kommer att bli ett vingklippt Kyoto, eftersom det undermineras inifrån av krafter som utnyttjar Rysslands förbehållsamhet och USA:s avvisande hållning som en förevändning till att sänka kraven – i själva verket ett sätt att maskera sin oförmåga att följa dem.[9]

Hur skulle framtiden komma att gestalta sig utan protokollet? Vissa experter försäkrar trosskyldigt att ”avtalet redan förändrat världen till en liten men betydelsefull del som det kommer att bli svårt att upphäva”, enligt New York Times. ” Från Europa till Japan och till USA har bara blotta avtalets existens frammanat lagstiftning och en ny industripolitik med syftet att reducera utsläppen”.[10] Av fyra skäl håller dock inte denna optimism streck.

KYOTOPROTOKOLLETS BEGRÄNSNINGAR

För det första, oavsett att det besjälas av nyliberalism, har Kyoto fördelen att det sätter upp ett dubbelt krav: målsättningar för reduktionen och en tidtabell. Dessa aspekter har dock hamnat i skottlinjen från vissa industriella lobbyister och deras politiska språkrör. ”Om den globala uppvärmningen visar sig att vara ett problem, vilket jag betvivlar, går det inte att lösa genom att göra oss själva fattigare genom energiransonering. Det kommer att lösas genom att bygga samhällen med stark återhämtningsförmåga och kapacitet samt på lång sikt genom teknologiska innovationer och förändringar”, enligt Myron Ebell, klimatspecialist på Institutet för främjandet av företagens konkurrenskraft. Tidigare undersekreteraren i Nationella Säkerhetsrådet och Kyotospecialisten i Clintons administration, David Bsandalows säger: ”vägen till framgång beror inte på om det första avtalet som läggs fram går igenom. Måttstocken är här huruvida detta styr in världen på ett spår som möjliggör att lösa de långsiktiga problemen. Andra multilaterala institutioner som har att brottas med väldiga komplexa problem, som exempelvis Världshandelsorganisationen, har tagit 45-50 år på sig för att få ordning på saker”.[11]

För det andra, oavsett om protokollet förbättras eller överges, kommer åtgärder som vidtages att bli betydligt mindre omfattande än de ursprungliga målsättningarna – och redan det var i sig fullständigt otillräckligt. Enligt IPCC borde utsläppen år 2050 ha reducerats med 60 procent, och inte 5,2 procent, för att inte den genomsnittliga uppvärmningen ska överskrida 2 grader i förhållande till den förindustriella eran. Även om klimatförändringar är en väldigt långsiktig process, följer det inte av det att mänskligheten skulle kunna vänta i 50 år på att vidtaga åtgärder så att industrin kan anpassa sig utan att göra avkall på sin profit. Tvärtom ju längre man skjuter upp och begränsar de mått och steg som tas desto längre tid tar det innan uppvärmningsprocessen stannar av och den kommer att göra det på en högre nivå med än mer fatala konsekvenser som följd.[12] Turbulensen i klimatet frambringar – med matematikernas ord – ”ett komplext kaotiskt system”, där även smärre förändringar kan få svåra följder med tvära kast.[13] Prognoserna om temperaturhöjningar och höjningar av vattenståndet ger en fingervisning om hur allvarligt läget är. IPCC förutspår att den förra kommer att stiga med 1,4-5,8 grader fram till år 2100. På båda sidor om detta genomsnittliga globala intervall finns det givetvis även extrempunkter. För exempelvis Grönland räknar man med en temperaturhöjning som ligger en till tre gånger över det globala genomsnittet. Även i de mest moderata prognoserna förutspår här experterna att det kommer att bli 2-3 grader varmare inom de närmaste 50-80 åren. En höjning av det slaget är tillräckligt för att istäcket runt Grönland ska smälta inom loppet av ett fåtal århundraden och förorsaka en stigning av den genomsnittliga havsnivån med 6 meter.[14]

För det tredje kräver USA att u-länderna ska bära en del av denna klimatbörda, ett krav som inte är rättvist mot dessa länder. Den tillgängliga statistiken understryker detta: ”För att stabilisera den genomsnittliga nivån av växthusgaser till ett läge två gånger högre än innan den industriella revolutionen, måste utsläppen av koldioxid reduceras från dagens globala snitt på 1 ton/person till 0,4 ton/person, enligt den ansedda klimatforskaren Larry Lohman. USA står för tretton gånger mer än det per person – 5,2 ton. Japan och Västeuropa bidrar med 5-12 mer än det, eller 2-5 ton/person. Mer än 50 av u-länderna – inkluderande Indien – släpper i bjärt kontrast ut endast hälften av det, eller 0,2 ton/person.[15] Självklart måste alla länder ta klimatfrågan på allvar. Men det är nödvändigt att ensidigt börja i i-länderna, medan därmed även ett massivt teknologiskt bistånd måste ställas till u-ländernas förfogande. USA:s krav innebär att man säger att det är de u-länderna som ska stå för klimatförändringens kostnader, samtidigt som det är befolkningen i dessa länder som är de första offren. Denna förändring har också när allt

EN ARTIKEL AV **DANIEL TANURO**

Artikelförfattaren är mijöaktivist och journalist på tidningen La Gauche *organ för Socialistiska arbetarpartiet (POS/SAP), belgisk sektion av Fjärde Internationalen.*

kommer omkring orsakats av 200 års kapitalistisk utveckling i i-länderna, till priset av plundring och icke-utveckling i övriga delar av världen.

För det fjärde inkluderar även denna process av små steg framåt även rakt motsatta – och ofta förbisedda – effekter. Det handlar om två typer av problem: Koldioxidsänkor å ena sidan och å andra sidan marknadens logik när det gäller så kallade ”flexibla mekanismer”. Med eller utan ett verkande Kyotoprotokoll kommer dessa två element att spela en allt viktigare roll som alternativ till reella reduktioner. Denna problematik borde således bli föremål för en bred offentlig debatt.

KOLDIOXIDSÄNKOR

Den värsta syndaren när det gäller tillväxten av växthusgaser är koldioxiden. Koldioxiden existerar naturligt som en komponent i de gröna växternas fotosyntes. Men koldioxid tillkommer även på ett annat sätt. Vid förbränningen av olja, kol och naturgas frigörs nya kvantiteter av koldioxid, som inte de gröna växterna (och jorden samt världshaven) till fullo kan suga upp. En del av denna koldioxid ansamlas i atmosfären och förstärker växthuseffekten.[16]

Utifrån kampen mot klimatförändringar är det således av vikt att göra en distinktion mellan två väldigt olika tillvägagångssätt. Å ena sidan en reducering av utsläppen som härstammar från bruket av fossila bränslen och å andra sidan en reducering av koldioxiden i atmosfären genom de gröna växternas absorbering (vi pratar i det sammanhanget om att ”fånga” koldioxiden i ”sänkor”). Den första aspekten är den som på lång sikt är avgörande. IPCC fastslår att det i praktiken inte råder några tvivel om att det kommer att vara den bestämmande faktorn för ackumulationen av koldioxid i atmosfären under hela detta sekel.[17] Koldioxidsänkor kommer däremot bara att kunna mildra klimatförändringens effekter.[18]

Emellertid dras inte denna skiljelinje mellan ”huvudfaktorn” och ”bifaktorn” upp i Kyotoprotokollet. Tvärtom bakar protokollet ihop utsläppsminskningar och absorbtionsökningar och uppmanar de länder som signerat protokollet att balansera dessa två element.[19] Med andra ord, planterandet av tillräckligt med träd skulle möjliggöra att fortsätta förbränna olja som förut. Det är en kortsiktig logik, vars absurda konsekvenser är uppenbara. Problemet lämpas över till kommande generationer i ett än mer förvärrat tillstånd. Det är också en logik som på annat sätt leder fel, genom att det är omöjligt att beräkna nettokvantiteten av koldioxid som sugs upp av ekosystemet, eller att förutspå hur mycket koldioxid som kommer att absorberas i framtiden i relation till den globala uppvärmningen och den växande koncentrationen av denna koldioxid.[20]

FLEXIBLA MEKANISMER

Tre olika element innefattas i Kyotoprotokollet – ”gemensam tillämpning”, ”ren utveckling” och ”säljbara andelar”. Alla dessa tre har som mål att mildra kostnaderna för de utfästelser som protokollets signatärmakter gjort.

”Gemensamma utfästelser” tillåter de i-länder som undertecknat protokollet att fullgöra sina förpliktelser när det gäller utsläppsminskningar med hjälp av miljövänliga investeringar i andra delar av världen. I exempelvis Europa kan västliga företag, som gör energibesparande investeringar i östra Europa, lägga det tillgodo när det gäller de egna utsläppen. Det är tillräckligt för dem att ”visa” att utsläppen blivit mer betydande om inte dessa investeringar gjorts. I det sammanhanget öppnar ersättningen av kol med naturgas för framställningen av el vidsträckta möjligheter för utländska företag och regeringar. Forskningskonsulter specialiserar sig på att identifiera dessa möjligheter. Sålunda har exempelvis

den norska gruppen ”Point Carbon” placerat Rumänien överst på sin ”hitlista” – inget land är bättre skickat för att ställa upp på gemensamma utfästelser, basunerar man ut.[21] Den absurda konsekvensen blir att dessa investeringar i öst (som ändå skulle ha ägt rum, mot bakgrund av hur det ”Nya Europa” köps upp av västkapital) tillåter de stora industrigrupperna i väst att dra benen efter sig i frågan om att installera mer komplicerad och dyrbar teknik, som är oundgänglig i kampen mot växthuseffekten.

”Mekanismen för ren utveckling” möjliggör för ett i-land att göra en investering i ett u-land som reducerar utsläppen (eller ökar absorbtionen), och samtidigt tillgodoräkna sig det när det gäller de egna utsläppen på hemmaplan. Utifrån det har EU-länderna mångfaldigat sina ansträngningar för att sälja miljövänlig teknologi till u-länderna. Det mest flagranta är att en del företag med stora utsläpp köper mark i tredje världen, planterar träd och tillägnar sig på det sättet så kallade ”koldioxidkrediter”, krediter som de sedan använder sig av för att få tillåtelse att förbränna fossila bränslen på den egna hemmaplanen. Holland är flitigast med att tillämpa denna nykoloniala praxis – följt av Finland, Österrike och Sverige.[22] Men de amerikanska storföretagen är tätt i hälarna och – med eller utan Kyoto – är företagen medvetna om det ofrånkomliga i att åtgärder vidtages mot klimatförändringarna. De försöker att positionera sig själva inför kommande förhandlingar, att tillskansa sig marknadsandelar och förbättra sitt offentliga renommé. Och, med tanke på det, vad är bättre än att delta i nyodlingsprojekt i tredje världen? Det passar väl för att sopa de mångtaliga negativa effekterna under mattan – dessa ”industriella trädplantager” (det är inte frågan om ”skogar”!) snabbar på migrationen från landsbygden och livsmedelsproduktionens tillbakagång, förvärrar exportberoendet och skadar ekosystemet samt den biologiska mångfalden. Vi får inte heller glömma att ”mekanismen för ren utveckling” inte reducerar i-ländernas utsläpp. Tvärtom tillåts utvecklingen att gå vidare i de gamla hjulspåren, med allt vad det innebär för miljö och hälsa.

LUFTENS PRIVATISERING

Arrangemanget med säljbara andelar är de ”flexibla mekanismernas” hörnsten. Varje land som skrivet under Kyotoprotokollet tilldelas utsläppskvoter. I-länderna delar upp dessa kvoter bland de företag som finns på det egna landets territorium. De som inte fyller upp sin kvot kan sälja ”rätten att förorena” till andra. Oavsett Kyoto är alla företag med stora utsläpp involverade i denna handel. I USA säljs utsläppskrediter på en speciell ”klimatmarknad i Chicago.[23] Enligt vissa ekonomer är priset 14 dollar per ton koldioxid. De utsläppsrättigheter som utfärdades i Kyoto är liktydigt med koldioxid till ett värde av 2345 miljarder dollar, den största ansamlingen av kapital som någonsin skapats genom ett avtal.[24] Ett byteshandelssystem har redan satts upp inom EU:s ramar, där från år 2005 ”rena” företag kan sälja sina föroreningskrediter till ”smutsiga” företag (5000 företag är redan involverade i det första stadiet). Även här, liksom i samband med den ”gemensamma tillämpningen”, spelar öst rollen som en veritabel reservoar av koldioxid. Länderna här disponerar över ”koldioxidkrediter” som de andra signatärmakterna kan förvärva och följaktligen därmed kunna komma ifrån reduceringar av de egna utsläppen.

Utifrån marknadsekonomins spelregler är det inget underligt med att försöka reducera produktionen av växthusgaser på detta sätt. Systemet med utsläppsrättigheter har fungerat i USA för att reducera kvantiteten av koldioxid i luften och därmed även minskat förekomsten av surt regn. Systemets ekologiska ändamålsenlighet är underordnat de politiska besluten, vilket uttrycks i upprättandet av speciella kvoter och den planerade takten i utsläppsminskningarna. Att ta sin tillflykt till denna form av mekanism kräver en bred samhällsdebatt, för omvandlandet av utsläppsrättigheterna till en handelsvara kan leda mänskligheten mot ett tillstånd som vid första tanken verkar otänkbar: privatiseringen av luften.

Vissa hävdar att ”säljandet av vinden” är och kommer att förbli omöjligt. Men att köpa ”rätten att förorena” är inte det ett sätt att bejaka ägandet över det som blir förorenat? När det rör sig om koldioxiden är inte frågan orimlig,

FÖRNYELSEBARA ENERGIKÄLLOR

Handeln med miljövänliga energislag är en arena som kännetecknas av hård ekonomisk konkurrens. Det är mot den bakgrunden man måste se de positoner som huvudopponenterna i klimatförhandlingarna – USA och EU – intar.

I avsaknad av större resurser av olja och billig naturgas, konfronterat med USA:s dominans i Mellanöstern och chockat av katastrofen i Tjernobyl, utvecklar EU en energipolitik som grundar sig på diversifiering, effektivisering och satsning på förnyelsebara energikällor. I dagsläget står förnyelsebara energikällor för 6 procent av den totala konsumtionen inom EU.[1] Målet är att fram till år 2010 nå upp till 12 procent.[2] En sådan strategi kräver verkligen stora offentliga investeringar – i form av forskningsstöd, ekonomiska incitatment och statliga beställningar. Det handlar i första hand om att ge företagsstöd i det inledande skedet när denna nya marknad byggs upp. Dessa ansträngningar är endast hållbara om priserna på de förnyelsebara källorna blir konkurrenskraftiga i förhållande till de fossila bränslena, om användningen av de senare begränsas och om det öppnas en världsmarknad för ”rena” teknologier – dessa tre villkor hänger ihop med varandra.

Kyoto inbegriper åtgärder på flera olika nivåer. Om Kyotoprotokollet sattes i verket, skulle, enligt ett dokument från EU-kommissionen, den globala marknaden för rena teknologier blomstra.[3] Möjligheterna är betydande. Den globala marknaden för ekoindustrin är beräknad till ett värde av 550 miljarder dollar. Experterna tror också på en årlig tillväxt på 5-8 procent under den kommande femårsperioden.[4] EU är väl ägnat till att spela en viktig roll i detta sammanhang. Dess företag är världsledande inom sektorn för förnyelsebara energikällor, allra mest markant i frågan om vindkraft (75 procent av den totala globala kapaciteten). Det är inte svårt att förstå att EU, trots USA:s avhopp, ställde sig bakom överenskommelserna i Marrakesh och Kyoto och sedan initierade bildandet av en ”Koalition för förnyelsebar energi”, som idag inbegriper 80 länder.

USA:s förhållningssätt är mindre ensidigt än den bild som den europiska pressen har en tendens att förmedla. Den mäktiga miljölobbyn har en del inflytande i det Republikanska Partiet, till den utsträckningen att antagandet av regler för utsläppen av växthusgaser fanns med i Bush valprogram 2000![5] Mer fundamentalt är dock att det amerikanska näringslivet på denna punkt inte går i takt. Perspektivet att andra länder utfärdar begränsningar för utsläppen av växthusgaser medan USA stoppar huvudet i sanden oroar många företagare. När uppfattningen att mänsklig aktivitet ligger bakom den globala uppvärmningen blir allt mer övertygande och utsläppsreduktioner i många länder är oundvikliga.

”Ekonomerna måste ändra på den här inställningen”, säger Tom Jacob, verkställande direktör för internationella industriella affärer på Du Pont. ”Det skulle vara ett misstag att isolera USA:s ekonomi från detta tryck.

När det kommer till kritan har USA mer att vinna på att ge sig in i denna lek, att inte låta våra konkurrenter få ett försteg i utvecklandet av klimatvänliga teknologier."[6]

Inte på någon sida av Atlanten väger dock den ekologiska oron så tungt för de klimatstrategier som upprättas som den borde.

1. **I USA är denna andel endast 2 procent.**
2. **Eurostat and COM (2002) 162 final. "Decision du Parlement et du Conseil: Une énergie intelligente pour l'europé.**
3. **Se http/www.europa.eu.int/comm/environment/climat/climate_focus_fr.pdf**
4. **Analys av EU:s ekoindustri, sysselsättning och exportmöjligheter. http//www:europa.eu.int/comm/environment/enveco/industry_employment/ecotec_exec_sum.pdf**
5. **"Global uppvärmning: Bushs dubbla misstag", Business Week, 9 april, 2001.**
6. **"Global uppvärmning: Bush har det hett om öronen", Business Week, 9 april, 2001.**

PLANTARPROJEKTET

Plantarprojektet i Minas Gerais (Brasilien) är ett bra exempel på den rovdrift som äger rum under epitetet "återskogning", inom ramarna för Mekanismen för ren utveckling.

Under Världsbankens ledning är Plantar en kommersiell plantage, en monokultur med eukalyptusträd (23 100 hektar). Det är tänkt att plantagen ska producera träkol till stålindustrin. Det är också den första "koldioxidsänkan" som sökt registrera sig hos CDM:s exekutiva styrelse, det internationella organ som är ansvarigt inom detta område.

Enligt Plantarprojektets dokumentation kommer det möjliggöra en produktion av totalt 3,8 miljoner ton stål under 21 år och skapandet av 3 000 jobb. Men Plantar har mött en häftig opposition – av socialaoch ekologiska skäl (låga löner och osäkra jobb, massiv användning av växtgifter, uttömning och förorening av vattentäkter, fiskdöd och en markant reduktion av den biologiska mångfalden).

Eukalyptusträdet är snabbväxande och Plantar har förbundit sig att upprätthålla sin "koldioxidsänka" i 42 år. Utifrån de beräkningar av vad denna sänka kan binda tillges företag rätten att släppa ut ytterligare miljoner ton av koldioxid i atmosfären, koldioxid som säkerligen inte försvinner lika fort som eukalyptusträden.

Genom Världsbankens "Prototype Carbon Fund får Plantar stöd från flera europeiska regeringar (Sverige, Holland och Finland) det franska företaget Gaz de France och det belgiska företaget Electrabel.

En mer detaljerad beskrivning av Plantarprojektet finns på www.fern.org

med tanke på att det är någon som hivar ut det i atmosfären. Koldioxiden är oskiljaktig från luftens övriga komponenter – kväve, syre och så vidare. Att vara ägare till miljoner ton av "avgående koldioxid" är på sätt och vis synonymt med att vara "ägare" till en förorenad atmosfärisk massa. Förvisso kan inte luften rent materiellt sett hägnas in. Men juridiskt sett är inte denna formen av ägande någon omöjlighet. I-länderna och deras företag, som tilldelats utsläppskvoter, kommer att vara benägna att hävda att det är frågan om en form av semipermanent ägandeskapsrätt. Uppdelningen av denna rätt, en följd av 200 år av imperialistisk överhöghet, kommer att framställas som en självklar styckning av atmosfären mellan vissa länder. I i-länderna kommer inom kort lagar att införas för att pådyvla befolkningen avgifter för "utnyttjandet" av atmosfären, eller åtminstone kostnaden för dess avgiftning. Merparten av detta kommer att läggas på privata företag som, precis som inom vattensektorn, kommer att göra vinster på denna hantering. U-länderna kommer att bli offer för en form av nykolonialism. Om de hyser en önskan om att öka sina utsläppskvoter kommer de att bli beskyllda för att vara oansvariga. För sin utveckling kommer de tvingas att köpa ren teknologi från i-ländernas företag. Därtill kommer de att ställas inför det faktum att dessa företag, med hjälp av mekanismen för ren utveckling, lagt beslag på "koldioxidsänkorna" och andra kostnadseffektiva medel för att uppväga de egna utsläppen.[25]

KAPITALISMEN OCH MILJÖN

Om det är mycket rörelse kring Kyotoprotokollet, beror det på att alla är medvetna om att klimatförändringarna är en realitet som med nödvändigt kommer att kräva stora anpassningar. Dessa anpassningar kommer att påverka styrkeförhållandena i relationerna mellan USA, EU och Japan till den grad att frågan kommer att få stor geostrategisk vikt. Den nyliberala offensiven när det gäller "koldioxidsänkor" och "flexibla mekanismer" måste ses mot bakgrund av det. Offensivens funktion är självklart att försvaga och faktiskt ta loven av en oundgänglig och ordentlig reducering av växtgasutsläppen, för att skydda de stora bolagens vinster. Men offensiven har även i största allmänhet som mål att göra kampen mot klimatförändringarna till en profitabel verksamhet, ett verktyg för att dominera u-länderna och en ny arena i kapitalismens jakt på användbara naturtillgångar. Vi kan se hur denna offensiv drivs inom FN:s ramar, i det forum som går under beteckningen "Partiernas konferens", medan andra miljöfrågor hamnar i bakvattnet. Klimatförändringen blir alltmer ett uppenbart hot och kapitalismens absurda logik driver människan allt tydligare mot en stor katastrof. ■

Översättning: Anders Karlsson

Ur International Viewpoint nr 358

NOTER

1. Koncentrationen av koldioxid, metangas och kväveoxid – tre av de viktigaste växthusgaserna – har ökat med respektive 30 procent, 145 procent och 15 procent sedan 1950.
2. IPCC bildades 1988 av FN:s miljöprogram och den globala sammanslutningen för meteorologi. Dess vetenskapliga analyser uppfattas som auktoritativa. Se Nicolas Chevassus-au-Louis artikel i "La Recherche, nummer 370, december 2003.
3. The Guardian, 28 juli, 2003.
4. U-länderna har ingen gemensam målsättning för perioden 2008-12.
5. Runt 50 procent av USA:s elkraftverk är koleldade och 80 procent av den kapacitet som landet anser sig behöva 2010 var redan installerad 2000.
6. USA och Ryssland intar första respektive fjärde platsen bland länder som är ansvariga för utsläppen av växthusgaser. USA, med 5 procents av jordens befolkning, står för 25 procent av den totala globala energikonsumtionen.
7. New York Times, 4 december, 2003.
8. Se David Victor, "Kyotoprotokollets kollaps och kampen för att reducera den globala uppvärmningen", Princeton University Press, 2001.
9. Inom EU kommer den policy som följs av medlemsstaterna leda till en reduktion av utsläppen i Europa med 0,5 procent 2010 i relation till nivån 1990. Om de åtgärder som planerats verkligen genomförts skulle reduktionen i det mest optimistiska utfallet bli 7,2 procent och – kanske mer realistiskt – 5,1 procent (EEA, "Utsläpp av växthusgaser trender och förutsägelser i Europa", 2003, Environment Issue Report 36.
10. New York Times, 4 december, 2003.
11. Ibid
12. IPCC, tredje utvärderingsrapporten från första arbetsgruppen, teknisk sammanfattning
13. Saharas tillkomst en gång i tiden var otvivelaktigt en produkt av ett tvärt klimatologiskt kast. För 5000 år sedan växte denna öken fram under loppet av endast några hundra år.
14. Även utan en omfattande issmältning kommer nivån att höjas i oceanerna på grund av en expanderande vattenmängd. Enligt IPCC:s tredje analytiska rapport kommer tiotusentala miljoner människor att tvingas flytta fram till år 2100. Om vattenståndet exempelvis stiger med 1 meter kommer nära 25 procent av Vietnams befolkning att tvingas lämna sina hem. Den arktiska ismassan har börjat att smälta, men en liknande utveckling i det Antarktiska området verkar inte trolig, som tur är för i så fall skulle den genomsnittliga havsnivån stiga med 63 meter!
15. Larry Lohman, "Demokrati eller Koldioxidkrati? Intellektuell korruption och klimatdebattens framtid", Corner House Briefing, number 24.
16. Landområden som permanent är täckta med is innehåller också stora kvantiteter av koldioxid, som då för tillfället är bortkopplat från cirkulationssystemet. Detta är koldioxid som skulle kunna frigöras i samband med en avsmältning. Det är ett exempel på det som brukar benämnas som "retrospektiv effekt" i klimatsystemet.
17. Första arbetsgruppens tredje utvärderingsrapport, sid. 60-61.
18. Tredje arbetsgruppens tredje utvärderingsrapport, teknisk sammanfattning, sid 40.
19. Kyotoprotokollet, artikel 3, paragraf 3
20. Några studier visar att "sänkor" istället kan omvandlas till "källor". I exempelvis den tropiska regnskogen kommer ökningen av koldioxid stimulera förökningen av småkryp i sådana mängder att det sköra ekosystemet snarare kommer att avge koldioxid istället för att suga upp det.
21. Financial Times 25 juni, 2003.
22. "Utsläpp av växthusgaser i Europa 2003 trender och framtidsutsikter", EEA, Environment Issue Report 36.
23. VOA News, 22 oktober, 2003
24. David Victor, "Kyotoprotokollets kollaps och kampen för att reducera den globala uppvärmningen", Princeton University Press, 2001.
25. De absurda konsekvenserna som mekanismen för ren utveckling leder till för u-länderna brukar benämnas "de lågt hängande frukternas" effekt.

LEO TROTSKIJ:

Alkohol, kyrka och film

Åttatimmarsdagen och rusdrycksförbudet är två ting som givit en ny inriktning åt arbetarens liv. Statsmonopolet på försäljningen av alkoholhaltiga drycker avskaffades på grund av kriget före revolutionen. Kriget krävde så gigantiska medel att tsarismen ansåg att de inkomster som kom från rusdrycksförsäljning var en betydelselös kvantitet man kunde avstå från, en miljard mer eller mindre utgjorde ingen märkbar skillnad. Detta avskaffande av alkoholmonopolet tog revolutionen upp för egen räkning; det var ett arv, ett saktillstånd som den godtog av egna principiella orsaker. Det är först sedan arbetarklassen vunnit makten som medveten byggare av en ny ekonomi, som statens kamp mot alkoholismen – lika mycket genom förbud som propaganda – har fått en historisk betydelse. Ur denna synpunkt förändrar avskaffandet av 'rusdrycksbudgeten' med anledning av det imperialistiska kriget, vilket var en tillfällig omständighet, absolut ingenting ifråga om det grundläggande faktum att likvideringen av företaget att förnedra folket genom dryckenskap är revolutionens förtjänst. Vidga, befästa, organisera och fullborda antirusdryckspolitiken i ett land där arbetet fått ny mening – det är vår uppgift. Våra ekonomiska såväl som kulturella framgångar kommer att stå i relation till minskningen av alkoholprocenten i vad som dricks. I detta avseende är ingen eftergift möjlig.

Vad angår åttatimmarsdagen är den framgent en direkt erövring av revolutionen, en av de viktigaste för övrigt. Åttatimmarsdagen innebär i sig en radikal förändring i arbetarens liv eftersom den befriar två tredjedelar av dagen från fabriksarbete. Det är grunden för en fundamental förändring vad beträffar arbetarens liv, kulturella utbildning och så vidare. Men det är endast början. Arbetarens liv kommer att bli så mycket bättre, så mycket fullständigare och meningsfullare som staten omdömesgillt kommer att utnyttja arbetstiden. Oktoberomvälvningens betydelse, har vi sagt, består just i att varje arbetares ekonomiska framgångar automatiskt medför en höjning av den materiella och kulturella nivån för arbetarklassen i dess helhet. 'Åtta timmars arbete, åtta timmars sömn, åtta timmars fritid'; detta är arbetarrörelsens gamla motto. Under de förhållanden som här råder får det en helt ny innebörd: ju mer produktiva de åtta arbetstimmarna kommer att bli, ju mer de åtta timmarna av sömn kommer att förflyta i bra hygieniska förhållanden, desto mera meningsfulla och på desto högre kulturell nivå kommer de åtta timmarna av fritid att tillbringas.

Följaktligen får frågan om förströelser en väldig betydelse för kulturen och utbildningen. Barnets karaktär visar sig i lek. Den vuxnes karaktär uttrycker sig tydligast i spel och förströelser. Spel och förströelser kan också starkt bidra till karaktärsdanandet hos en hel klass – då denna klass är ung och går framåt som proletariatet gör. Fourier, den store franske utopisten byggde sina falangstärer på utnyttjandet och den rationella sammanställningen av människans instinkter och passioner för att få en motvikt mot den kristna asketismen och dess undertryckande av den mänskliga naturen. Det är en djup tanke. Arbetarstaten är varken en religiös orden eller ett kloster. Vi tar människorna sådana som naturen har skapat dem, sådana som det gamla samhället delvis har format dem, delvis invalidiserat dem. I detta levande mänskliga material söker vi få plats för partiets och den revolutionära statens hävstänger. Önskan att ha roligt, att förströs, att se ett skådespel och att skratta åt det är en naturlig önskan i den mänskliga naturen. Vi kan, och vi måste ge allt större konstnärlig tillfredsställelse åt detta behov alltmedan vi utnyttjar denna tillfredsställelse som ett medel för kollektiv uppfostran utan att utöva pedagogisk kontroll eller tvång för att tvinga på sanningen.

Det viktigaste instrumentet härvidlag, det som vida överträffar alla övriga, är utan tvivel filmen. Denna förbluffande uppfinning på skådespelets område har trängt in i människornas liv med blixtens hastighet. I kapitalistiska städer är filmen en del av vardagen, liksom bad, krog, kyrka och andra mer eller mindre nyttiga och rekommendabla institutioner. Intresset för filmen grundar sig på önskan att förströs, att se någonting nytt, okänt, att skratta, till och med att gråta, inte över sitt eget öde men över andras. Åt alla dessa behov ger filmen en levande och omedelbar tillfredsställelse utan att kräva någonting av åskådaren, inte ens förmågan att kunna läsa. Detta förklarar åskådarens tillgivenhet och tacksamhet gentemot filmen som en outtömlig källa för intryck och sensationer. Det är den punkt, inte bara punkt utan den stora yta – där ansträngningarna kan begynnas med sikte på den socialistiska uppfostran.

Det faktum att hittills, det vill säga sedan ungefär sex år, vi inte har lagt beslag på filmen bevisar hur oskickliga, obildade, för att inte säga dumma vi är. Filmen är ett instrument som tvingar sig på av sig själv: det bästa propagandainstrumentet – teknisk, kulturell propaganda som tillämpas på produktionen, näringslivet och kampen mot rusdrycker, på det politiska, det sanitära området, ja, det är ett propagandainstrument som är lätt att utnyttja och tilldragande, som etsar sig fast i minnet – och det är också eventuellt en lönande affär.

Bara genom att vara tilltalande och ge förströelse konkurrerar filmen med krogen. Jag vet inte om det nu i Paris eller i New York finns fler ölutskänkningsställen än biografer; inte vilken typ av företag som ger störst avkastning. Det är uppenbart att där filmen främst konkurrerar med krogen är ifråga om hur och med vad man skall tillbringa sina åtta lediga timmar. Är det möjligt att bemäktiga sig detta ojämförliga instrument? Varför inte? Tsarregimen skapade bara på några år ett väldigt nät av ställen för spritförsäljning som staten kontrollerade. Grovt räknat avkastade de årligen i miljard guldrubler. Varför skulle arbetarstaten inte skapa ett nät av statsbiografer som är avsedda att ge en alltmer djupgående spridning av förströelse och uppfostran i folkets liv? Det skulle inte bara vara en god affär, utan en utmärkt motvikt mot alkoholens lockelser. Är det görligt? Varför inte? Det är

uppenbarligen inte lätt. Det skulle i vilket fall vara normalt och det skulle bättre motsvara arbetarstatens natur, organisationskrafter och förmåga än, låt oss säga, återinförande av rusdrycksförsäljningen. [1]

Biografen konkurrerar inte bara med krogen utan också med kyrkan. Och denna konkurrens kan bli för fatal för den senare om vi låter skilsmässa mellan stat och kyrka följas av en förening av den socialistiska staten och filmen.

Fromheten existerar nästan inte bland de ryska arbetarna. I själva verket har den aldrig existerat. Den ortodoxa kyrkan var en uppsättning riter och en officiell organisation. Den lyckades inte tränga djupt ner i folkmassomas medvetande och finna fäste för sina dogmer och kanoniska regler, i deras intima liv, alltjämt av samma anledning: bristen på kultur i det gamla Ryssland, i synnerhet inom kyrkan. Det är därför den ryske arbetaren, då han fått tillgång till kultur så lätt bryter sina rent yttre band med kyrkan. Visserligen är brytningen svårare för bönderna, inte därför att religionens läror bar ett fastare grepp om dem – det är det inte fråga om – utan därför att deras liknöjda och enahanda liv är intimt förknippat med den liknöjda och enahanda ritualen i kyrkan.

Hos arbetaren – vi talar om den partilöse arbetaren i allmänhet – beror kyrkans grepp för det mesta på vana, i synnerhet hos kvinnorna. De heliga bilderna är upphängda på väggen och förblir där därför att de väl en gång finns där. De pryder väggen; dem förutan skulle rummet vara tomt och kallt. Arbetaren köper inte några nya, men han har inte lust att skilja sig från de gamla. Hur skulle man känna igen påskfestligheterna om det inte var på kulitji och pascha? Men kulitji och pascha [2] skall välsignas enligt sedvanligt bruk – annars skulle någonting saknas hos dem. Det är absolut inte av fromhet som man går till kyrkan; men kyrkan är upplyst och vacker; det finns mycket folk och man får höra sång – detta är angenäma ting som man varken finner på fabriken eller i familjen eller i det dagliga livet på gatan. Tron finns nästan inte alls. I vilket fall finns det ingen respekt för den kyrkliga hierarkin, ingen tro på ceremoniernas magiska makt. Den aktiva viljan att bryta med allt detta finns inte heller. Förströelsen, tidsfördrivet, förnöjelsen har en väldig plats i de religiösa ceremonierna. Genom iscensättningen verkar kyrkan på sinnena – syn, hörsel, luktsinne (rökelsen), fantasi. Människornas lust för teater – se och höra någonting nytt, någonting färgstarkt som för dem bort från det vanliga, är mycket stark, oförstörbar och omättlig, från barndom till mogen ålder. För att de stora massorna skall avstå från formalismen, från det dagliga livets ritual är inte den antireligiösa propagandan tillräcklig. Den är naturligtvis oumbärlig. Dess omedelbara praktiska resultat gäller för en minoritet som är intellektuellt oförvägen.

Om massan förblir oemottaglig för den antireligiösa propagandan är det inte därför att religionen håller kvar sitt grepp över den. Det är därför att det inte finns något moraliskt band utan endast ett formlöst, kvarblivande, mekaniskt samband utan fäste i medvetandet: som hos dagdrivaren som inte nekar sig nöjet att delta i en procession eller en högtidlig gudstjänst, att lyssna till religiösa sånger och med känsla göra korstecknet. Denna mekaniska ceremoni, som tynger på samvetet, kan man inte skaffa undan bara genom kritik. Den måste ersättas av nya livsformer, nya förströelser, nya skådespel som höjer kulturnivån. Det är här vår tanke av naturliga skäl dröjer vid detta teatraliska instrument framför andra – därför att det är mest demokratiskt – filmen. Filmen som klarar sig utan vittförgrenad hierarki, brokadsiden och så vidare utvecklar på filmduken sceniska medel som är mera gripande än kyrkans, moskéernas eller synagogornas, vilkas erfarenhet ifråga om skådespel likväl har mångtusenåriga anor. I kyrkan närvar man alltid vid en enda 'handling', varje år densamma, medan man i biograflokalen som finns i grannskapet samtidigt visar såväl hedniska fester som judisk eller kristen påskhögtid i deras historiska relationer och man imiterar deras ceremonier. Filmen förströr, instruerar, lär, förvånar, förbluffar fantasin genom bilder och tar bort lusten att gå till kyrkan. Filmen, biografen, är ett viktigt konkurrensmedel, den konkurrerar inte bara med krogen utan även med kyrkan. Det är det instrument vi absolut måste bemäktiga oss.

Pravda no. 154, 12. Juli 1923
Hämtad ur: Litteratur och revolution utgiven av Partinsanförlaget 1969.

Noter:

1. Dessa rader hade skrivits då jag i det senaste nummer av Pravda som jag har tillgängligt, daterat den 30 juni, fann följande utdrag ur en artikel som sänts till redaktionen av kamrat I. Gordejev: 'Filmindustrin är en ytterst givande kommersiell affär som ger stora förtjänster. Om man tog itu med saken på ett skickligt, rationellt och lämpligt sätt skulle filmmonopolet kunna få en plats i förbättringen av våra finanser som vore jämförbar med den som alkoholmonopolet hade i tsarstatens finanser.' Kamrat Gordejev ger sedan praktiska anvisningar på hur man skall 'ge filmen' åt det sovjetiska livet. Det är faktiskt en fråga som måste studeras grundligt och med allvar. – L.T.

2. Ryska påskbröd resp. påskkaka. Öa.

En stor del av bilderna i detta nummer har generöst tillhandahållets av Institute of International Visual Arts i London.

Redaktionen riktar ett varmt tack till dem för detta

Institutet har tillsammans med Modern Art Oxford producerat den internationellt uppmärksammade utställningen Veil som bland annat har visats på Kulturhuset i Stockholm.

Boken **Veiling, Representation and Contemporary Art** kan beställas från intitutets hemsida: **www.iniva.org**

Replik i segregationsdebatten:

– VEMS ”FRIA” INVANDRING KÄMPAR VI FÖR?

Debatten om socialisters syn på integration fortsätter. I förra numret hävdade Babak Rahimi att Christer Norlin duckar för maktens perspektiv och ger efter för den socialdemokratiska politik som underordnar invandrare. Här går Norlin i svaromål. Att avfärda politiskt arbete i de traditionella arbetarrörelse-organisationerna är ansvarslöst, menar han. Och kontrar med frågan om inte en planerad reglering av invandringen är bättre än att släppa beslutanderätten till kapitalägarna.

I förra numret kritiserade Babak Rahimi min ett år gamla artikel (Den svenska krutdurken, Röda rummet nr 1/2003) om segregationen där jag skissade en möjlig väg till integration. Olyckligtvis inleder Rahimi sitt debattinlägg med att missuppfatta det jag skrev om introduktionens betydelse när människor flyr eller invandrar till Sverige från andra länder. I stället målar han upp en ”tänkt” situation som mer utgår ifrån hans egna fantasier, eller fördomar om man så vill. Det är synd eftersom den här debatten bör utgå ifrån verkligheten. Min målsättning är att vi tillsammans ska kunna utmejsla ett socialistiskt perspektiv på integrationen i stället för att, vilket Rahimi felaktigt anklagar mig för, huka oss för maktens perspektiv. Då behövs grundläggande, sakliga och kamratliga diskussioner.

För den som inte följt debatten från början måste jag därför gå igenom missförstånden igen. Förhoppningsvis kan det räta ut en del frågetecken, så att diskussionen hamnar på rätt köl.

De ”tänkta samtalen” tänker jag inte kommentera, men däremot när Rahimi sedan skriver: ”socialdemokraternas starke man i Malmö, Ilmar Reepalu kräver ett femårigt invandringsstopp till Malmö och får stöd av moderaterna, ett år efter att Christer Norlin i sin artikel skrev att ´Lagen om eget boende bör rivas upp´”. Jag förstår inte sambandet som Rahimi antyder Vad jag försökte säga i min artikel var att det idag inte råder någon valfrihet på bostadsmarknaden för en nyanländ flykting.

Den nuvarande bostadspolitiken – med ökad utförsäljning av allmännyttan – avreglering av bostadsmarknaden och ett oerhört lågt nybyggande både skapar och permanentar en olycklig bostadssegregation. Något som Rahimi verkar vara överens med mig om då han något senare i artikel skriver att ”Liknande exkludering finns i bostadsfrågan. Föreställningar skapas om att invandrarna (…) vill bo tillsammans. Detta rättfärdigar att fastighetsbolag och politiker försummar att föra en bostadspolitik som bryter segregationen”.

Inför en alltmer privatiserad bostadsmarknad isoleras vi ifrån möjligheten att ”välja” var, hur och på vilket sätt vi önskar bo. ”Valet” blir inte den nyanländes, utan husägarens, eller kapitalistens om man så vill. Därför är nästan all form av planering som det finns samhällelig insyn i bättre. Vi måste ta vid där miljonprogrammet slutade. Det var ett program som såg till att alla fick en värdig bostadsstandard när det gäller sanitära angelägenheter. Det socialdemokratiska kvinnoförbundet försökte för trettio år sedan med sin kampanj ”Kvarteret Framtiden” utveckla det till att även omfatta den sociala standarden med hänsyn till närmiljö, granngemenskap och jämlikhet. En del av resultatet ser vi i miljonprogrammets slutfas med sitt blandade bestånd. Samhället måste nu återigen ta ett samlat grepp om bostadsmarknaden, bostadssituationen och bostadsmiljön, det vill säga en hårdare reglering. Detta har ingenting gemensamt med Reepalus nuvarande utspel.

Rahimi skriver vidare, i samma anda, att ”Göran Persson pratar om ’social turism’ för att exkludera polska säsongsarbetare från sociala försäkringar, ett år efter att Christer Norlin i sin artikel beskrev arbetskraftsinvandring som enbart kapitalägarnas intresse”. För att få ordning på detta samband blir Rahimi tvungen att blanda äpplen med päron och kalla det apelsiner. Vad jag beskrev var att kapitalägarna har intresse av arbetskraftsimport för att öka konkurrensen om arbetstillfällena, som ett medel att dumpa löner och sociala skyddsnät. Rahimi beskriver själv problemet i slutet av sin artikel med orden ”Invandraren har inget annat val än att gå med på att utföra ett ordinarie arbete för mindre lön…”

Som jag ser det bör man här på allvar ställa sig frågan om inte en eftertänksam planering av invandringen i dagsläget är bättre än att släppa allt vind för våg åt kapitalägarna att bestämma. Det är lätt att sitta på en stol och säga att ”fri invandring” är bra utan att förstå att det idag innebär ”fri rörlighet av arbetskraft”. Storföretagens ”fria rörlighet av kapital” lägger ned, schackrar och flyttar runt verksamheter för att maximera vinsterna. Det ger lönearbetare en frihet lika mycket värd som ”valet” av bostad, ”valet” av social tillhörighet eller ”valet” av inkomst. För arbetslöse Karlsson eller Biranvand är det förnedrande att känna att man schackrar med människors arbetsvillkor genom ”dumpning” och genom ”utflyttning”, lika förnedrande som det kommer att kännas att ersättas av ”slavarbetare”. Klassamhällets, mänskligt sett, allra råaste sidor är på väg att manifestera sig. Var är då fackföreningen, den som ska tillvarata våra intressen? Den är också lämnad vind för våg åt de härskandes intressen. Så vem kämpar för oss och hur? Återuppväckandet av klassorganisationernas primära funktion blir därför livsavgörande för vad ordet ”fri” egentligen ska innehålla. ”Fri” marknad eller ”fri” mänskligheit?

SOCIAL NÄRVARO

Rahimi raljerar över att jag anser det viktigt att utbildningssystemet görs om för att anpassas till den invandrades förkunskaper via ett flexibelt valideringssystem. Han hävdar att min mening ”Det här kräver vi av dig, det här kan du kräva av oss och så här kan vi komma överens om att göra för att nå det här målet” skulle vara ett enkelriktat krav från ”samhällets” sida. Men om han inte hade lyft detta citat från sitt sammanhang så hade helheten fått en helt annan innebörd. Vad jag beskrev var en validering av den invandrades förkunskaper, som gör att till exempel en läkare från Botswana bara behöver läsa in det som saknas för att kunna arbeta som läkare inom den svenska sjukvården i stället för att börja om från början, vilket för det stora flertalet är ogörligt. Pedagogiskt sett visar det på den ekonomiska vinsten av invandring, men framför allt innebär det ett erkännande av den invandrade som människa. Med kunskaper, färdigheter och social status vilket idag fullständigt nonchaleras.

Liknande ”överenskommelser” måste också kunna fungera i vår närmaste vardag för att den sociala integrationen ska kunna bli verklig. Hittar du en plånbok kan du inte bara behålla den och tacka din lyckliga stjärna, utan den ska

lämnas till sin ursprungliga ägare eller till polisen. Bor du på tredje våningen kan du inte tvätta kläderna i en balja på balkongen utan behöver få lära dig hur tvättstugan fungerar. För att alla dessa miljoner små vardagshändelser inte ska leda till irritation eller skapa konflikter krävs det en ”social närvaro”. Ibland kallas det bara kamratskap eller vänskap och är heller inte märkligare än så.

Rahimi är mycket kritisk till att jag använder ordet ”vi” och undrar vad jag menar med det. Socialt associerar jag mig med arbetarklassen och eftersom jag arbetar för att den en dag ska återupptäcka sin kollektiva styrka så har jag inga problem med ordet ”vi”. Trots att arbetarklassen är brokigare än lyktorna på ett kräftkalas. Jag använder kanske ”vi” lika bekymmerfritt som Rahimi använder ordet ”oss” när han beskriver invandrare. En vacker dag hoppas jag att han också kan säga ”oss” och ”vi” om arbetarklassen i det här landet. Knäckfrågan är, som Rahimi själv skriver, på vems villkor invandring och integration sker. Jag blir lite förvånad då han säger sig inte förstå att detta är själva huvudfrågan i min artikel. Det jag utgår ifrån kan kort beskrivas med att arbetarklassens befrielse bara kan vara dess eget verk och att så länge inte alla delar av mänskligheten får del av den befrielsen så är den inte mycket värd.

Det måste till ett socialt tryck i samhället som kan tvinga fram förändringar och därför är det helt nödvändigt att integrera invandrare med den infödda arbetarklassen. Och jag vill återigen förtydliga att jag menar integrera och inte assimilera (det vill säga likforma). Här finns inte en enda väg men grunden, den sociala närvaron, är nödvändig. För en socialist borde inte det vara konstigt. Denna sociala integration är nödvändig, då splittringen av arbetarklassen annars kommer att vara ett ödesdigert faktum. Högerextremismen och intoleransen håller på att göra inbrytningar i traditionella arbetarområden där svenskfödda arbetare men få invandrare bor, och där invandrare i ökande takt blir den fiende som ”tar våra jobb”. Nästan en hel generation unga med invandrade föräldrar är mer eller mindre helt exkluderade från samhället och utser – i brist på positiv social identitet – ”svennarna” till huvudfiende. En fullständigt livsfarlig utveckling som kommer att accelerera om fler arbetstillfällen försvinner utan att klassen kan formulera ett självständigt svar.

Hur ska då ett socialistiskt integrationsarbete kunna se ut? Rahimi avfärdar obekymrat de existerande arbetarorganisationerna och folkrörelserna: ”Jag undrar även över vad jag ska integreras i? Folkrörelser som ideologiskt och praktiskt underkastat sig socialdemokratins dominans?”. Här tänker vi olika. Att arbeta via dessa rörelser (fackföreningar, hyresgästföreningar och liknande) innebär för oss socialister naturligtvis inte att sitta passiva på möten utan istället att kämpa för att återskapa dess primära roll som samlande och kämpande klassorganisationer. Organisationer som tillvaratar klassens intressen – oavsett kön, etnisk bakgrund med mera – inom respektive område; det vill säga bostadssituation, arbete, utbildning eller annat. Genom att själva gå in och göra integrationen ständigt levande i dessa organisationer, kan vi arbeta för en verklig social integrering. En socialisationsprocess i dess verkliga bemärkelse.

Vi måste ta tillvara att Sverige trots allt är ganska unikt när det gäller organisationsgrad inom arbetarrörelsen. Socialdemokraterna regerar som parti över alla de organisationer som är knutna till denna ”arbetarrörelse” och det är länge sedan de hade med ordet ”rörelse” att göra. Trots det finns den där – rörelsen – men så långt ifrån elefanternas parningsrevir att den ofta inte ens går att upptäcka för den utomstående. I Örebro upptäckte vi för tjugo år sedan till vår förfäran att en av Hyresgästföreningarnas lokalklubbar till ordförande valt en kvinna med starka fördomar mot invandrare. Hon började bygga ett ”kvinnoparti” med rasistiska förtecken och uppträdde mycket våldsamt. Eftersom föreningen Stoppa Rasismen var stark – med nära femhundra medlemmar – hade vi delat in oss i olika grupper som specialiserade sig på olika saker som rättegångar, skolinformation och annat. Jag tillhörde den grupp som arbetade med konkreta problem i bostadsområden. Vi gick till nästa klubbmöte efter att ha diskuterat med Hyresgästföreningens Örebro-avdelning och tagit med oss dess ordförande. På mötet upplöstes klubben och information gick ut till alla hushåll med inbjudan till möte där ny styrelse och ordförande valdes. Klubben blev sedan en av stadens mest aktiva. Om någon var socialdemokrat? Jag vet inte och jag frågade aldrig.

Inom, och i nära kontakt med, organisationer som Verdandi, Hyresgästföreningen med flera, är förhållandevis många invandrare aktiverade på lokal nivå och på många håll fungerar deras samlingslokaler som mötesplatser. Ofta finner vi dessa mötesplatser alldeles intill oss i våra bostadsområden. Här gör många människor, både infödda och invandrade, ofta ett fantastiskt volontärarbete. Även i ”invandrartäta” områden fungerar ofta dessa föreningars lokaler som mötesplatser. Om andra föreningar är tongivande så är det lika självklart att gå dit (”där rörelsen är, är jag”) där man kan formulera problem och organisera sig för dess lösning.

Tyvärr är ofta perspektivlösheten i dessa folkrörelser slående men där det förekommit ”korsbefruktning” har det emellanåt kunnat leda till socialt engagemang på en djupare nivå. Det handlar om folk-, arbetar- och massrörelsearbete i dess allra djupaste bemärkelse, det vill säga hur vi som socialister arbetar för att klassen ska organisera sig som klass. Med varje litet steg vi tar framåt i denna sociala process vinner de deltagande erfarenheter om att enhet ger styrka, och genom att agera kollektivt kan vi bekräfta framgångarna. Metoden är alltså att arbeta för en självorganisering på klassens egna och gemensamma villkor. Att avfärda detta med att dessa organisationer inte ser ut exakt som man önskar anser jag mycket ansvarslöst. Det är ju i så fall vår uppgift att förändra. Vi är ju socialister. ■

EN ARTIKEL AV CHRISTER NORLIN
Debattören är aktiv i Nätverket mot rasism i Örebro och medlem i Socialistiska Partiet

BÖCKER: KLASS, GYMNASIETJEJER OCH POSTPOLITIK

Frågor om genus och sexualitet. Men också om postmodernismens effekter på marxismen och socialpolitikens framtid. Det är några av ingredienserna i detta nummers recensionsavdelning. Malin Rosenström känner igen sig i Fanny Ambjörnssons *I en klass för sig*, och Daniel Brandell funderar intresserat över Klas Gustavssons *Socialismens liv efter döden*. Göran Dahlman har dock inte blivit så mycket klokare av antologin *Den gränslösa välfärdsstaten*.

Socialismens post-moderna liv

Tidskriften Fronesis är ett intressant tecken i tiden. En grupp med rötterna i Socialdemokratiska studentförbundet anträdde i slutet av 1990-talet en teoretisk resa bort från den förstelnade socialdemokratin. De landade mitt i en återupptäckt av den "autonoma marxism" som utgår från poststrukturalism, vänsterkommunism och "operaism". Detta ledde inte minst till att Fronesis blev oerhört populär bland de anarkister som vänt sig bort från 90-talets identitetspolitik och teorifientlighet, och tidskriftens bidrag är säkert en del av förklaringen till den Marx-vurm som gripit stora delar av den autonoma rörelsen. Självklart har det varit trevligt att se ett gäng socialdemokrater som för en gångs skull inte ägnar sig åt att upprepa liberala floskler utan istället har tagit sig för så skilda saker som att översätta Hardt/Negris *Imperiet*, eller att publicera den extrema radikalfeministen Valerie Solanas *SCUM-manifest*.

I *Socialismens liv efter döden* gör Klas Gustavsson från Fronesis redaktion en ansats till att författa en introduktion till hela det teoretiska idékomplex som också kännetecknar tidskriften. Initiativet är lovvärt och resultatet mycket bra. Gustavsson är såväl en skicklig pedagog som en uppriktig och noggrann kritiker av de teorier han lyfter fram. Boken ligger på medelhög nivå i svårighetsgrad, men det är nog det mesta man kan begära med tanke på komplexiteten i dessa ganska akademiska resonemang. Det märks också att författaren ansträngt sig för att inte helt förlora sig i den "namedropping" som lätt blir fallet vid liknande introduktioner.

Gustavssons huvudsakliga syfte är att peka på nödvändigheten av att hitta en socialistisk strategi som på allvar kan utmana kapitalet under tvåtusentalet. Att en sådan behövs anser författaren har två orsaker; dels framväxten av ett postindustriellt epokskifte – vilket helt ryckt undan förutsättningarna för den socialism som frodades i både den socialdemokratiska och kommunistiska traditionen – dels postmodernismens kritik av alla Stora Sanningar och ideologier sammanväxta med utvecklingstanken. För den första utgångspunkten tar han stöd i Manuel Castells *Informationsåldern*. Här beskrivs hur globaliseringen urholkat makten för de nationalstater som det socialdemokratiska samhällsbygget var organiserat kring. Den nya höghastighetsekonomin, tjänstesektorns tillväxt och den ökade individualiseringen har öppnat upp för en "informationell" kapitalism,

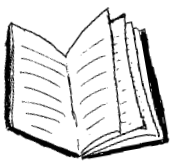

Klas Gustavsson
Socialismens liv efter döden.
Atlas. 2004.

vilken kännetecknas av framväxande nya klasser (främst de så kallade "symbolanalytikerna": forskare, programmerare, regissörer, jurister och reklammakare) och en demokratins kris där förtroendet för partiväsendet och välfärdsstaten sjunker som en sten. Den andra utgångspunkten – postmodernismen – låter författaren illustreras av Jean Baudrillards politiska tänkande: När varorna inte har någon koppling till sitt bruksvärde och när politiken allt mer börjar framstå som en dokusåpa av noggrant kontrollerade mediala specialeffekter så behövs en socialism som går utanför den marxistiska ekonomin och den konventionella maktkritiken.

Postpolitisk socialdemokrati

Ur dessa realiteter ger sig Gustavsson först på sina retirerande partikamrater och deras teoretiska förebilder – inte minst Anthony Giddens – och angriper socialdemokratins anpasslighet till kapitalismen och nyliberalismen. Om politik reduceras till en fråga om image, och om en socialdemokrati i den politiska mitten endast ägnar sig åt att agera reaktivt mot kapitalismens effekter, så överlämnas radikaliteten istället åt högern, menar han. Med rätta beskriver författaren denna politiska strategi som "postpolitik". Samtidigt tror dock Gustavsson föga på vänsterpartiets försök att lägga sig till med en gammaldags folkhemsretorik – globaliseringen har för evigt underminerat samförståndsmodellen. Istället nosar han i tur och ordning försiktigt på Derridas postmarxism, Habermas radikala närdemokrati och Gramscis hegemoniteori för att sedan underkänna de politiska strategier –identitetspolitik eller vurm för "det civila samhället" – som följt dem under de senaste decennierna. Dessa är enligt Gustavsson för begränsade. För honom blir istället Hardt /Negris *Imperiet* den logiska höjdpunkten.. Här hittar författaren den efterlängtade syntesen av postmodernism och marxistiska klasskamp. Med den slovenske psykoanalytikern Slavoj Zizeks ord utnämner han *Imperiet* till ett "pre-marxistiskt" verk för vår tid (det vill säga det når inte samma status som Kommunistiska manifestet, eftersom det inte gör sig någon uppfattning om hur motståndet bör organiseras).

Styrkan med Socialismens liv efter döden är att Gustavsson lyckas sammanfatta de viktigaste teoretikerna för en stor del av dagens globaliseringsrörelse. Han gör det med en huvudsakligen kritisk skärpa, och på ett förvånansvärt litet utrymme (250 sidor). Det är förmodligen den bästa introduktionen till de senaste årens akademiska vänsterdebatt som getts ut på svenska, och den lämpar sig därmed utmärkt för en grundcirkel i exempelvis organisationen Globalisering Underifrån. Gustavsson försöker, och lyckas förstå, det postmoderna samhället i termer av konflikter. Samtidigt bjuder boken också på en bra uppgörelse med socialdemokratin.

Svagheterna ligger dels i att Gustavssons kritiska blick förbländas något i framställning av *Imperiet*, dels att i grunden för hela framställningen – teorierna om det postmoderna och postindustriella samhället – är ganska bräcklig. Det har under de senaste åren rests en rad invändningar mot de tendenser som sägs kännetecknа den informationella kapitalismen, globaliseringen och inte minst huvudteserna i *Imperiet*. En hel del av detta har diskuterats tidigare här i Röda rummet: Istället för "postfordism" så kan man iaktta hur det löpande bandets princip införs bland symbolanalytikerna, och hur deras villkor börjar likna de som kännetecknar den traditionella industriarbetarklassen. Och visserligen har nationalstatens roll försvagats på vissa områden men samtidigt är de olika kapitalen starkt knutna till länder i USA, Europa och Japan, och det är genom nationalstaterna som de internationella organen kontrolleras.

Klyftan mellan den fattiga och den rika världen är lika påtaglig som någonsin förr. Att det fortfarande går att förstå världen genom någon sorts imperialismteori är USA:s senaste krig mot Irak ett tydligt tecken på.

Kapitalismen ter sig mycket mer mångtydig än i Hardt och Negris framställning, och frågan är om deras postmodernism har så mycket att erbjuda i form av strategier för konkret kamp. Detta blir tydligt i Gustavssons sista kapitel, där han vill redogöra för dagens motståndsrörelse. Det är ett tunt kapitel. Ur de teoretiska svagheterna följer den luddiga praktik som kännetecknar rörelsen. Dessutom ger den ett inte så lite schizofrent intryck – där finns dels socialdemokrater som förespråkar ”global beskattning” och medborgarlön och dels autonoma anarkister som ägnar sig åt att planka, snatta och jobbvägra. Ett tydligt tecken på att klassperspektivet måste ha kommit i kläm någonstans.

Daniel Brandell

När naglarna bryts av

Under ett helt år följde socialantropologen Fanny Ambjörnsson två olika grupper med tjejkompisar på ett gymnasium i en stockholmsförort. Hon gjorde det med frågeställningen om hur mycket klass, sexualitet och etnicitet påverkar unga tjejer när deras genus skapas. Ambjörnsson spelade in eller skrev ner allt tjejerna sa på lektioner, raster och även på deras fritid, då hon ofta följde med dem och fikade. På detta sätt fick hon en unik inblick i dessa unga tjejers liv och, ju längre tiden gick, desto mer började de öppna sig för henne. Boken *I en klass för sig* – genus, klass och sexualitet bland gymnasietjejer är Ambjörnssons doktorsavhandling och bygger på hennes observationer och även på enskilda intervjuer med de berörda tjejerna.

Ett av de två kompisgängen går samhällsprogrammet och det andra går barn- och fritidsprogrammet. Ambjörnsson noterar allt tjejerna har för sig; deras språkbruk, kläder, kroppsspråk, signaler till omgivningen och värderingar. Snart kommer hon fram till att i stort sett det enda dessa tjejgrupper har gemensamt är att de går på samma skola och just är unga tjejer. Hon visar med rikliga exempel att samhällstjejerna försöker leva upp till normen om hur en tjej i deras ålder skall bete sig och se ut. De uppträder som ansvarstagande, mjuka, omhändertagande och lugna. Tjejerna på barn och fritid visar istället en stark ovilja att följa dessa normer, eftersom de redan från början känner sig uteslutna från den gemenskap samhällstjejerna representerar. Ambjörnssons analys av detta är att det utanförskap tjejerna känner bygger på deras klasstillhörighet och etnicitet. Barn och fritidstjejerna uppträder kaxigt, sminkar sig alltför mycket och spelar på att vara sexuellt tillgängliga. Trots att detta klädval och beteende ibland beror på dåliga erfarenheter så har dessa tjejer åtminstone frigjort sig något från den rådande normen om hur en tjej skall vara. Ett konkret exempel ur boken är när en tjej som går samhälle bryter av en av sina välmanikyrerade naglar och utbrister ”Åh, nej men gud vad jobbigt!”, medan när exakt samma sak händer en av tjejerna i den andra klassen skriker hon ”Aj! Jävla bajs fitta kuk!”.

Fanny Ambjörnsson växte upp i en by i Norrland som medelklassbarn, medan de flesta andra tillhörde arbetarklassen. Hon säger själv i en intervju i Ordfront att klassperspektivet känns viktigt. När hon frågar samhällstjejerna så svarar de att de är medelklass, och en tjej i barn och fritid säger att hon ”är väl sån där arbetarklass” men vanligtviss är klass inte något de talar om. Tjejerna är dock helt på det klara med att det finns skillnader mellan dem, men de talar om ”attityder”. Ambjörnsson återger i boken en diskussion mellan samhällstjejerna utanför klassrummet om huruvida de någon gång blivit kallade hora eller inte. Bara en av dem har det, men hon säger att det berodde på att hon då umgicks med en ”kickertjej”. Kickers är benämningen på ett antal tjejer i barn- och fritidsklassen som klär sig mycket utmanande, är kaxiga och högljudda (kicker förekommer

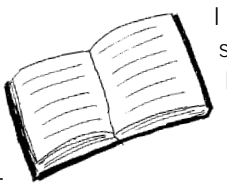

I en klass för sig – genus, klass och sexualitet bland gymnasietjejer
Fanny Ambjörnsson
Ordfront förlag, 2004

även på andra skolor i andra sammanhang, men i boken är de just denna grupp ordet syftar till). En tjej i samhällsklassen som i boken kallas Annika säger, angående att bli kallad hora, att ”det är ju ingen som skulle säga så till Klara direkt. Utan det är typ om man är kaxig, har såhär en kaxig attityd. Eller är såhär bråkig”. En annan tjej tillägger att ”det är ju mer som ett skällsord. Som pucko ungefär”, varpå en tredje samhällstjej fyller i med att ” det är ju inte såna som vi, utan typ kickers och sånt, eller såna som inte kan prata normal svenska… typ, inte nån i vår klass”. Här kommer alltså även frågan om etnicitet in, då samhällstjejerna kritiserar unga flickor med invandrarbakgrund som talar svenska med brytning.

Som ung tjej som precis gått ut gymnasiet känner jag igen mig i många av de situationer som tjejerna i boken hamnar i. Likaså känner jag så väl igen den omedvetna medvetenheten som tjejerna visar att de har, då de hela tiden kämpar emot de rådande kvinnoidealen samtidigt som de efterlever dem. De bär en djup samhällskritik inom sig, men vet inte riktigt hur den kan formuleras för att inte uppfattas som ”fel”. Jag känner även igen – och då speciellt från högstadiet – hur det kunde uppfattas som fult och opassande att vara tjej och samtidigt ha åsikter, oavsett vad ämnet var. Många höll tillbaks vad de egentligen tyckte och spelade istället på den stereotypa bilden av en tonårstjej som bara fnissar.

Fanny Ambjörnsson angriper komplexa situationer och diskuterar dem mycket utförligt, vilket gör avhandlingen synnerligen läsvärd. Boken tar upp en mängd intressanta infallsvinklar och författaren förankrar hela tiden påståenden och ställningstaganden med referenser till tidigare feministisk (eller annan) litteratur. Den är enormt välskriven och författarens intresse för ämnet gör att man inte förblir oberörd. Avhandlingen är skriven så att alla kan förstå den och jag tror att de allra flesta kan finna intresse i att läsa den. Då problemen bland tonårstjejer (depressioner, ätstörningar, alkoholmissbruk, medmera) ökar är detta en bok för alla som på något sätt vill förstå dessa tjejer. Speciellt tror jag boken är nyttig för de personer som inte säger att de känner sig påverkade av normer, för det den visar är att precis alla påverkas.

Jag blir ledsen när jag tänker på hur situationen är för oss tjejer idag, men samtidigt är det böcker som denna som gör att utvecklingen kan ta ett steg i rätt riktning. Känslan när man slår igen *I en klass för sig* efter att ha läst klart den är att det finns mycket som är fel, men att vi kan ändra på det.

Malin Rosenström

Den efemära kolossen

Boken innehåller tio artiklar/uppsatser av nationalekonomer, statsvetare, jurister och sociologer vid olika universitet. Samtliga texter behandlar utvecklingen inom EU – hittills och i framtiden – med tyngdpunkt på de sociala frågorna (inklusive arbetsmarknadspolitiken) och vilka konsekvenserna

röda rummet
är socialistiska partiets kvartalstidskrift (tidskriften hette 1969–1996 fjärde internationalen).
Utkommer med fyra nummer per år. Nummer 24 sedan starten 1997 (nummer 135 sedan 1969).
För innehållet i artiklarna ansvarar respektive författare.

I redaktionen för detta nummer: Peter Belfrage, Per Hjalmarson Anders Karlsson, Per-Olof Larsson, Björn Rönnblad och Ingemar Sandström
Ansvarig utgivare: Björn Rönnblad
Grafisk form: Joakim Svensson
Teckningar: Ee Ping Yeoh
Post till redaktionen: Box 7043, 402 31 Göteborg
E-post: rodarummet@hotmail.com

Prenumeration: 80 kronor för fyra nummer
Postgiro: röda rummet 13 04 07–0
Hemsida: http://www.rodarummet.org
Tryck: Tabloidtryck i Norden 2004
Gjord på Tidskriftsverkstaden, Göteborg.
ISSN: 1403–3844
Omslagsbild: Kourush Adim, Le Voile(1999-2000)

kan bli för den svenska ”välfärdsmodellen”.

Trots att författarna tar sig an sina respektive ämnen mycket systematiskt och med vetenskaplig metod, kan jag inte påstå att jag blivit särskilt mycket klokare efter genomläsningen.

Detta beror troligen i första hand dels på själva institutionen Europeiska Unionens efemära, undflyende karaktär. Jag får en bild framför mig av ett stort otympligt verktyg, eller maskin som har byggts av ett flertal olika grupper samtidigt, men med helt skilda syften för vad den ska användas till. Dessutom är dess funktionssätt oerhört svåröverskådligt, så de olika grupperna vet ofta inte hur de ska göra för att uppnå just det de själva vill. Det är tolkning hit och tolkning dit, och samordning, kommissioner, direktiv, harmonisering, undantag, konvent...

Men det beror nog också på att författarnas egen politiska viljeinriktning sällan kommer till uttryck. Agora presenterar sig som Den radikala tankesmedjan. Då förväntar man sig att finna några radikala tankar, inte endasta en – i och för sig sakkunnig – beskrivning av läget.

En central tvistefråga inför införandet av EU:s nya ”grundlag” har varit vilka beslutsformer som ska gälla. Enkel majoritet, kvalificerad majoritet eller enhällighet (dvs vetorätt). Jag har svårt att förstå mig på denna debatt. Det måste ju vara avgörande i sammanhanget hur själva beslutsförslaget formuleras. Det är ju skillnad på att ta ett majoritetsbeslut om att varje land *måste* ha ett visst system och att varje land *får* ha ett visst system.

Ett klassiskt exempel är kemikalieområdet, där man inte får förbjuda import av en kemikalie (även om den är hälsofarlig) om den är godkänd i ett annat EU-land. Man kan emellertid inte i princip förespråka en viss beslutsform. Det är faktiskt en väldig skillnad på tvingande förbättringar och tvingande försämringar.

För socialpolitiken och sysselsättningsfrågorna är det den öppna samordningsmetoden som ska gälla. Så här skriver Ingalill Montanari:

”Eftersom ansvaret för dessa områden fortfarande ska ligga kvar på nationell nivå, är det tänkt att *det är de inhemska politiska beslutsfattarna som ska påverkas*, så att de i sin tur skapar en politik som ligger i linje med de gemensamma mål man kommit överens om inom EU.” (min kursivering)

Kan den odemokratiska uppbyggnaden av EU-projektet uttryckas tydligare?

Den gränslösa välfärdsstaten
Svensk socialpolitik i det nya Europa. Red: Paula Blomqvist
Agora (2003)

I Karl Magnus Johanssons sammanfattande slutavsnitt framkommer dock att konventets formuleringar kring socialpolitiken är motstridiga: ”Redan i den första artikeln (III-103) slås fast att den inre marknaden ’kommer att främja en harmonisering av de sociala systemen’”.

Det framgår också att det inte är så enkelt att det alltid är de mest konsekventa nyliberalerna som är ”mest federalistiska”.[1] På det sociala området vill de inte ge EU mer befogenheter (eftersom detta naturligtvis skulle riskera inkräkta på möjligheterna till just en nyliberal skövling av välfärdssystemen). Däremot vill den socialdemokratiska partigruppen att de sociala frågorna ska ingå i EU:s befogenheter.

På detta vis drivs utvecklingen av den stora EU-kolossen i federalistisk riktning ”från två håll”.

Göran Dahlman

NOTER:

1. Jag använder här termen federalism i betydelsen utveckling mot ett ”Europas förenta stater”, inte i betydelsen uppdelning i delstater med visst självstyre.

Prenumerera på **MANA**. *Skicka ett mail med namn, adress och telefonnummer till pren@uppmana.nu. Det är vårt det.*

Se världen ur ett svartskalleperspektiv – läs MANA!
Reportage, intervjuer, kommentarer, recensioner, jidder och prat. Tidskriften **MANA** bevakar och diskuterar samhälle, politik och kultur ur ett antirasistiskt perspektiv. Vi skriver om det vardagliga och det strukturella, och med allvar och ironi vänder vi på invanda perspektiv och begrepp. **MANA** är en religöst och partipolitiskt obunden tidskrift som kommer ut sex gånger per år.

Läs Röda rummet på nätet!

På vår **hemsida** finns **gamla nummer** i sin helhet, **tidigare debatter** samlade, **artikelarkiv** efter ämnesområde. Och en **gästbok** där du kan skriva dina egna kommentarer

www.rodarummet.org

röda rummet